

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Олександра ІГНАТОВИЧ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
З НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ
РОБОТИ ЗДОБУВАЧА

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

галузі знань 03 Гуманітарні науки
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література
ОПП «Українська мова та література.
Літературна творчість.
Документознавство та інформаційна діяльність»

Ужгород 2023

Ігнатович О. Методичні вказівки з науково-дослідної роботи здобувача: для здобувачів філологічного факультету першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.01 Українська мова та література, ОПП «Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність». Ужгород, 2023. 87 с.

Рецензенти:

Барчан В.В., докт. філол. наук, професор кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Кузьма О.Ю., канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Відповідальний за випуск:

Кузьма О.Ю., канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету ДВНЗ «УжНУ» від 28 червня 2023 року, протокол № 9

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	7
2. НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА Й АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ	10
3. НАУКОВА РОБОТА І ПРАВИЛА ПАСПОРТИЗАЦІЇ ЛІТЕРАТУРИ	14
4. ПОСЛІДОВНІСТЬ І ПРОЦЕС ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	20
4.1. Вибір теми	20
4.2. Співпраця з науковим керівником	22
4.3. Процес виконання курсової роботи	24
4.4. Мова та стиль курсової роботи	28
5. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ	30
5.1. Елементи курсової роботи	30
5.1.1. Зразок оформлення титульної сторінки та «ЗМІСТУ» курсової роботи	31
5.2. Рекомендації до написання «ВСТУПУ»	34
5.2.1. Приклад «ВСТУПУ»	38
5.3. Рекомендації до написання основної частини	44
5.4. Рекомендації до написання «ВИСНОВКІВ»	45
5.4.1. Приклад «ВИСНОВКІВ»	46

5.5. Оформлення «СПИСКУ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ»	48
5.5.1. Зразок оформлення «СПИСКУ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ»	49
6. ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ	50
7. ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	51
8. НАПИСАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ СТАТТІ ...	56
8.1. Приклад студентської наукової статті	59
9. НАПИСАННЯ НАУКОВИХ ТЕЗ	67
9.1. Приклад студентських наукових тез	68
10. НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ	72
10.1 Приклад реферату	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86

ВСТУП

Методичні рекомендації укладено відповідно до ОПП «Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність» за спеціальністю 035 Філологія, предметною спеціальністю 035.01 Українська мова та література першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Науково-дослідна робота невід’ємно пов’язана зі здобуттям студентом першого (бакалаврського) освітнього рівня. Як зазначено у Законі України «Про вищу освіту», рівень бакалавра передбачає: «...здобуття особою теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов’язків за обраною спеціальністю»¹. Своєрідним синтезом теоретичних і практичних навичок постає науково-дослідна робота здобувача.

Науково-дослідна робота поділяється на аудиторну, яка здійснюється при безпосередньому контакті з викладачем та/або під його контролем, та самостійну, яка виконується здобувачами за межами аудиторій. Вміння працювати самостійно та самостійно здобувати знання є чи не основним критерієм зрілості науковця. Тож цьому виду навчання приділяється сучасною системою вищої освіти багато уваги.

Самостійна робота здобувача «включає опрацювання навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань, науко-

¹ Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://fedmet.org/analytics/zakon-ukraini-pro-vishhu-osvitu/> (20.07.23).

во-дослідну роботу тощо»¹. Увага до самостійної роботи сприяє змінам: «у взаємовідносинах між викладачем і студентом як рівноправними суб'єктами навчальної діяльності»².

У методичних вказівках звертаємо найперше увагу на рекомендації до написання курсової роботи, наукової статті, тези та реферату. Ці види самостійної наукової діяльності здобувача найактивніше присутні за роки навчання.

Мета запропонованих рекомендацій – допомогти здобувачеві раціонально організувати роботу над науковим дослідженням, дотримуватися основних вимог до виконання наукової праці обраного типу, опанувати її структуру й правила оформлення, ознайомитися з порядком захисту та критеріями оцінювання.

Головною умовою ефективності виконання науково-дослідної розвідки є самостійна робота здобувача, здійснена під науковим керівництвом викладача з дотриманням відповідних вимог та наукових методів.

¹ Положення про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» (затверджене наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» №61/ 01-04 від 24.12.2021 р. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ». С. 16.

URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31357> (20.07.23).

² Швед М. Самостійна робота студента : навч.-метод. посіб. Львів, 2013. С. 32.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Відповідно до Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (Наказ МОН №161 від 02.06.93) курсові письмові дослідження – невід’ємна складова навчальної програми вузу. Як зазначається у Положенні про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» (затвердженому наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» № 61/01-04 від 24.12. 2021 р.), *«курсорова робота є одним із видів індивідуального завдання, виконується відповідно до навчального плану, з метою закріплення, поглиблення й узагальнення знань, що отримані здобувачами освіти за час навчання, і їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання»*¹.

Курсорова робота з літератури виконується в межах вивчення здобувачем курсу «Український літературний процес». Згідно з навчальним планом, для написання дослідження відводиться один кредит ЄКТС (30 годин)².

Курсорова робота – самостійна науково-дослідницька праця, що є формою підсумкової атестації здобувача за навчальний рік, обсягом 20-22 сторінки.

Навчально-наукові письмові дослідження допомагають здобувачеві поступово, від реферативного шляху осягнення науко-

¹ Положення про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» (затверджене наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» № 61/ 01-04 від 24.12.2021 р. Ужгород; ДВНЗ «УжНУ». С. 16.

URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31357> (20.07.23).

² Там само. С. 17.

вої проблеми, прийти до самостійного дослідження, яким є курсова, а згодом дипломна роботи.

Курсову роботу з української літератури здобувачі виконують згідно з навчальним планом на 2, 4 курсах. Під час написання наукових досліджень розвиваються і закріплюються загальні компетентності: здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями, здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях; професійні компетентності: здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української літератури і зарубіжної літератури, у практиці навчання української і зарубіжної літератури в закладах середньої освіти (рівень базової середньої освіти), здатність орієнтуватися в українському літературному процесі на тлі світового (від давнини до сучасності), уміння використовувати здобутки українського і світового письменства для формування національної свідомості, світогляду учнів, їхньої моралі, ціннісних орієнтацій у сучасному суспільстві, здатність використовувати сучасні наукові методи філологічних досліджень, добирати, аналізувати, систематизувати й синтезувати фактичний лінгвістичний, літературний матеріал; узагальнювати підсумки виконаного дослідження та формулювати його новизну; оформляти згідно із сучасними вимогами та презентувати результати наукового дослідження в усній і письмовій формі, послуговуючись відповідним термінологічним апаратом.

У результаті здобувач виявляє такі програмні результати навчання з виконаної курсової роботи: *знає* основні історичні етапи розвитку предметної галузі, *уміє оперувати* базовими категоріями та поняттями спеціальності, *пояснює* особливості розвитку української літератури, специфіку перебігу літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст вивчених естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів; твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою; *застосовує* різні види ана-

лізу художнього твору, визначає його жанрово-стильову своєрідність, місце в літературному процесі, традиції й новаторство, зв'язок твору з фольклором, міфологією, релігією, філософією, значення для національної та світової культури, *уміє* працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в освітній діяльності сучасну наукову інформацію, бібліографію, комп'ютерні технології.

Мета виконання курсової роботи з історії української літератури й українського літературного процесу для здобувачів-філологів: *навчальна* – поглибити й систематизувати набуті знання; *виховна* – виховати професійні якості, поглиблюючи інтерес до наукового дослідження як складової ланки роботи вчителя-словесника; *розвивальна* – стимулювати до творчого та самостійного наукового пошуку, літературознавчого аналізу, систематизації та узагальнення набутих знань.

Основні завдання, що вирішуються в процесі виконання курсової роботи:

- вироблення навичок пошуку довідкової та наукової літератури;
- набуття досвіду користування науковою літературою;
- формування навичок реферативного огляду літератури та самостійного погляду на наукову проблему;
- застосування теоретичних знань;
- розвиток умінь аналізу художнього твору;
- вироблення навичок логічного та змістовного викладу думки;
- виявлення вмій усного викладу результатів письмової навчально-наукової роботи та захисту її положень;
- стимулювання здобувачів до творчого мислення і самостійного наукового пошуку.

2. НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА Й АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

При написанні наукового дослідження здобувач повинен дотримуватися академічної доброчесності. Зміст і значення поняття «академічна доброчесність» прописані у Законі України «Про освіту» (від 05.09.2017 № 2145-УІІ) та в Законі України «Про вищу освіту». Тут наголошується: «...відповідно до пункту 1¹ частини першої статті 1 Закону України «Про вищу освіту» академічна доброчесність – сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», цим Законом та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень»¹.

Як зазначається у Положенні про організацію навчального процесу в ДВНЗ УжНУ від 24.12.2020 року: «порушеннями академічної доброчесності вважаються академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання»². З повним текстом за-

¹ Міністерство освіти і науки України. Керівникам закладів вищої освіти. Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти. Лист від 24.10.2017 року.

URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/12223> (20.07.23).

² Положення про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» (затверджене наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» № 61/ 01-04 від 24.12.2021 р. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ». С. 3.

URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31357> (20.07.23).

значеного Положення можна ознайомитися тут: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/12223>.

Спираючись на документацію МОН, пропонуємо фрагменти глосарію, пов'язані з академічною доброчесністю:

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень (ст. 42 ЗУ «Про освіту»).

Академічна свобода – самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

Академічна свобода, як і будь-яка свобода, не є абсолютною. Її обмеження допускаються з метою захисту прав інших людей, якщо ці обмеження є домірними тому суспільному злу, на відвернення якого вони спрямовані. Оскільки академічна свобода тісно пов'язана з свободою висловлювання, слід мати на увазі, що остання гарантує право висловлювати не лише погляди, що сприймаються схвально, але також ті, що розходяться із загальноновизнаними, або спроможні образити, шокувати чи непокоїти. Викладені вище міркування потребують додаткової зауваги щодо можливого обмеження академічної свободи у контексті етики наукових досліджень (якщо йдеться про дослідження над людьми і т. ін.).

Наукова доброчесність (research integrity) – здійснення наукових досліджень у спосіб, який дозволяє іншим мати довіру до методів, що використовувалися, та до результатів, що

одержані, а також додержання професійних стандартів. Недостатня академічна якість (poor academic quality, poor academic practice) – це академічний проступок, який характеризується наявністю помилок у цитуванні при загалом присутніх спробах автора робити посилання. Недостатня академічна якість належить до поганих практик цитування (наприклад, копіювання незначного за обсягом тексту, що запозичений із джерела без належного цитування у тексті при наявності джерела у бібліографії, або включення незначного за обсягом тексту з посиланням, але без використання лапок), яких необхідно уникати. Недбайливе цитування (sloppy authorship, sloppy science) – недбайливе звернення до джерельної бази, що означає наявність спроби автора зробити посилання, проте зробленої недосконало, неохайно, недбайливо.

Псевдоавторство (ghostwriting) – практика підміни авторства, написання роботи чи її частини на замовлення. Дослівний переклад «ghost writer» – примараписар, тобто особа, яка наймається для написання наукової роботи, промови, літературного, публіцистичного та іншого тексту, та передає офіційне авторство іншій особі. Одним із видів псевдоавторства є «додавання» співавторів до текстів, яких вони не писали.

Сфабриковані посилання (fabricated references) – підробка посилання, спроба зробити його схожим на якісну цитату, коли воно таким не є, або приховати справжнє джерело, з якого скопійований матеріал. Самі по собі сфабриковані посилання не вважаються плагіатом, а радше проступком, який може супроводжувати плагіат¹.

Тож здобувач повинен розуміти, яка відповідальність покладена на нього при виконанні наукового дослідження.

¹ Глосарій. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B9.pdf>

Пам'ятка здобувачеві. При написанні курсового дослідження слід чітко відмежовувати думки науковців та власні міркування. Використані джерела необхідно паспортизувати, таким чином пропонуючи ту базу, із якої «вирушаєте» до самостійних наукових пошуків. У інформаційному бюлетені нашого університету **«Академічна доброчесність»** висвітлено основні положення й рекомендації, як уникати наукових прорахунків, використовуючи джерельну базу¹.

¹ Інфо-центр. Академічна доброчесність.
URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/26469>.

3. НАУКОВА РОБОТА І ПРАВИЛА ПАСПОРТИЗАЦІЇ ЛІТЕРАТУРИ

Одним зі складних елементів при написанні курсової роботи є оформлення джерельної бази дослідження. Не зрозумілими для здобувачів виявляються розділові знаки і необхідність дотримуватися певної послідовності при описі літератури. Проте відповідна паспортизація наукової літератури вказує на опанування здобувачами важливих стандартів оформлення курсової роботи. Тому до цієї частини дослідження потрібно поставитися вкрай уважно.

Сучасне дослідження оформляємо згідно з документом ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40)¹

Пам'ятка здобувачеві. *Правила паспортизації літератури* вписано в Національному стандарті України і розроблені Державною науковою установою «Книжкова палата України ім. Івана Федорова». У скороченому варіанті ці правила називають ДСТУ (державний стандарт України). Нині ми користуємося вимогами ДСТУ 8302:2015, які були впроваджені в широкий вжиток з 1 липня 2016 року.

Як зазначається у документі, «Цей стандарт установлює види бібліографічних посилань, правила

¹ Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40). Київ, 2016. С. 2. (37 с.). URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2017/06_21_posylannia/dstu_8302.pdf (20.07.23).

та особливості їхнього складання й розміщування у текстах. Бібліографічне посилання, що є частиною довідкового апарата документа, наводять у формі бібліографічного запису. Бібліографічні відомості про цитовані або згадувані в тексті документи на будь-яких носіях інформації, що є об'єктами бібліографічного посилання, мають бути достатніми для їхньої загальної характеристики, ідентифікування та пошуку» (Інформація та документація. Бібліографічне посилання ДСТУ 8302:2015. Київ, 2016. 37 с.) URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2017/ob_21_posylannia/dstu_8302.pdf.

У Розділі «Сфера застосування» цього стандарту зазначається, що «Стандарт поширюється на бібліографічні посилання в опублікованих і неопублікованих документах незалежно від носія інформації. Стандарт призначено авторам творів, видавцям, фахівцям редакцій засобів масової інформації тощо»¹. Таким чином, **при написанні курсової роботи необхідно використовувати зазначені стандарти**. Правильна паспортизація джерела дає можливість читачеві одразу зрозуміти його характеристики, а бібліотекареві – швидко віднайти необхідну працю.

За діючим стандартом описуємо літературу таким чином:

¹ Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40). Київ, 2016. С. 4. URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2017/06_21_posylannia/dstu_8302.pdf (20.07.23).

Один автор

1. Барчан В. Юрій Станинець: текст і контекст : монографія. Ужгород: РІК–У, 2022. 192 с.

Два автори

1. Білоус П.В., Білоус О.П. Українська література XI–XVIII ст. : навч. посіб. для самостійної роботи студента. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 360 с.

Три автори

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник / за наук. ред. О. Галича. Київ : Либідь, 2001. 488 с.

Чотири і більше авторів

1. Основи охорони праці: підручник / О.І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с.

2. Клименко М.І., Панасенко Є.В., Стреляєв Ю.М., Ткаченко І.Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 84 с.

3. The mutual fund industry: Competition and investor welfare / R.G. Hubbard et. al. New York, NY : Columbia University Press, 2010. 256 p.

Автор(и) та редактор(и)/ упорядники

1. Керекеш Ю. Вибрані твори: Парубкова дочка. До 100-річчя від дня народження / упоряд. : О. Новікова, О. Гаврош. Ужгород : Карпати, 2021. 432 с.

2. Дахно І.І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І.І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.

Без автора

1. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.

2. Літературне Закарпаття 2020-2021: альманах / упоряд. Василь Кузан. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2021. 320 с.

3. Twenty-four hours a day. Miami, FL : BN Publishing, 2010. 400 p.

Багатотомні видання

1. Літературознавча енциклопедія: у двох томах / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.

2. Літературознавча енциклопедія: у двох томах / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 624 с.

Стаття з багатотомного видання

1. Сюжет. *Літературознавча енциклопедія*: у двох томах / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2.

Частина видання, книги

1. Алексєєв В.М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. *Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні*: монографія. Чернівці, 2012. С. 151-169.

2. Сенько І. Міфологічні оповіді про велетів. *Слухай, сину...*: фольклорні скарби подружжя Марії і Михайла Сеньків із закарпатського села Келечин у записках їх сина Івана. Ужгород : ТІМРАНІ, 2022. С. 260-281.

Монографії

1. Тиховська О. Українська народна чарівна казка: психоаналітичний аспект: Монографія. Ужгород : Гражда, 2011. 256 с.

Передмова та післямова до книги

1. Ігнатович О. Поезія на хвилях життя : передмова. *Густі В. Вибране*. Ужгород : ТІМРАНІ, 2021. С. 5-28.

2. Федака Д. Дивосвіт Дмитра Кешелі, або Що нашіптують йому небеса : післяслово. *Кешеля Д. Прирічанські характери*. Ужгород : Карпати, 2005. С. 391-396.

Тези доповідей, матеріали конференцій

1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. *Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133-136.

2. Анциперова І.І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. *Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених* : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134-137.

Статті з продовжуваних та періодичних видань

(журнал)

1. Гостиняк С. Із збірки поезій «Сцена – за лаштунками». *Дукля*. 2022. № 2. С. 2-8.

2. Bletskan D.I., Glukhov K.E., Frolova V.V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment. *Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics*. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98-108.

(газетна стаття)

1. Густі В. Горам – бути високими. *Молодь Закарпаття*. 1980. 12 квіт.

Інші видання. Законодавчі та нормативні документи

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.

2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10-22.

Архівні документи

1. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. Органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8-12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1-3.

2. Наукове товариство ім. Шевченка. *Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України*. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1-7.

Стандарти

1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).

2. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Міністерство економічного розвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).

Бібліографічні покажчики

1. Надія Панчук : біобібліографічний покажчик /уклад.: М.Б. Бадида, Л.О. Падяк, відп. за вип. О.А. Канюка. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2015. 68 с. (Серія «Культура краю в особах»).

2. Галина Малик : біобібліографічний покажчик / уклад.: М.Б. Бадида, відп. за вип. О.А. Канюка. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2016. 202 с. (Серія «Культура краю в особах»).

Електронні ресурси

1. Юлдашева Л. Заголовок як особлива номінантно-предикативна одиниця. *Філологічний часопис*, 2016. №1 (7). С. 87-93. URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/filologichniy-chacopys/2016/1/13.pdf (дата звернення 15.11.19).

Автореферати дисертацій

Товт О.О. Історична драматургія М. Костомарова: проблематика, поетика : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Івано-Франківськ, 2019. 20 с.

Дисертації

1. Талабірчук О.Ю. Проза Івана Яцканина: проблематика, поетика : дис... канд. філол. наук : 10.01.01 / Київський ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2016. 198 с.

4. ПОСЛІДОВНІСТЬ І ПРОЦЕС ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

4.1. Вибір теми

Тему курсової роботи здобувач обирає із запропонованої кафедру української літератури «Тематики курсових робіт». Теми курсових робіт відповідають рівню знань і науковим можливостям здобувачів різних років навчання. І, як зазначено в Положенні про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет», тематика відповідає «практичним потребам фаху або завданням конкретної навчальної дисципліни. Теми курсових робіт (проектів) затверджуються на засіданнях кафедр»¹.

Пам'ятка здобувачеві. *Тему курсового дослідження варто обирати, враховуючи власні наукові уподобання щодо літературного періоду, родової та жанрової специфіки твору, особистого сприйняття чи несприйняття доробку письменника. До досліджуваного питання має бути жвавий інтерес, який і прокладе дорогу до бачення певної наукової новизни, що вказується в роботі. Слід також розуміти: для написання курсової роботи відведено лише тридцять*

¹ Положення про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» (затверджене наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» № 61/01-04 від 24.12.2021 р. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ». – С. 16.

URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31357> (20.07.23).

годин, і до зазначеної кафедраю дати наукову розвідку потрібно завершити.

Тематика пропонує різні змістові аспекти щодо осмислення наукової проблеми: **літературознавчий, компаративний, оглядовий.**

Літературознавчий аспект передбачає вивчення літературних творів у єдності змісту й форми, оволодіння основними літературознавчими поняттями й застосування їх при аналізуванні й інтерпретації художніх творів; розгляд літературних творів, явищ і фактів у контексті літературного процесу; осмислення літературних напрямів, течій; розкриття поетикальних (зокрема жанрово-стильових) особливостей художніх творів¹.

Компаративний аспект передбачає порівняння літературних творів, явищ і фактів, що належать до різних літератур; установаження зв'язків поміж українською та зарубіжною літературами; осмислення традиційних тем, сюжетів, мотивів, образів у різних літературах; увиразнення особливостей української культури та літератури на тлі світової².

Оглядовий аспект передбачає вивчення й осмислення літературознавчої дискусійної проблеми з різних сторін, а часом і в контексті різних історичних епох та літератур, установаження в ній смислових вузлів, причин її актуальності в сьогоденні; пропозиції вирішення означеного питання.

¹ Зарубіжна література. Програма для загальноосвітніх навч. закладів, 5-9 кл., 2017-2018. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=4544> (20.07.23).

² Там само.

Різні змістові аспекти вимагатимуть у подальшій роботі особливий добір наукових джерел, а дослідження обов'язково спиратимуться на художні твори.

4.2. Співпраця з науковим керівником

Після обрання теми здобувач консультується з науковим керівником, узгоджує план роботи. На певних етапах виконання курсової здобувач повинен повідомляти керівника про хід дослідження, у разі необхідності звертатися по допомогу.

Пам'ятка здобувачеві. *Науковий керівник курсової роботи – це викладач кафедри, котрий запропонував тему дослідження, обрану Вами, і згідно з навчальним навантаженням виконує функцію наставника. Тому Ви повідомляєте про свій вибір теми курсової вказаного керівника і обов'язково консультуєтесь з ним про подальший перебіг роботи.*

Науковий керівник:

- висвітлює вимоги до написання курсової роботи;*
- пропонує ключові літературознавчі джерела для написання дослідження та скеровує до пошуку необхідного корпусу наукового матеріалу;*
- допомагає структурувати наукову роботу, зокрема й щодо кількості розділів та формулювання їх назв;*
- скеровує до визначення мети та завдань курсового дослідження;*

- вияскравлює моменти, опрацювання яких у науковій літературі ще не викристалізувалися;
- акцентує на послідовності дій при виконанні курсової роботи;
- пояснює спосіб оформлення курсової роботи;
- наголошує на дотриманні академічної доброчесності;
- повідомляє терміни написання курсової роботи та час реєстрації дослідження на кафедрі української літератури.

У такий спосіб створюється «дорожня карта», якою Ви рухатиметеся у своєму дослідженні. До наукового наставника слід звертатися щоразу, коли виникають труднощі в написанні курсової. Співпраця з викладачем значно спрощує і пришвидшує Вашу наукову роботу, вивільняючи час на глибше проникнення в тему. При цьому керівник жодним чином не обмежує самостійність Вашого мислення, а, навпаки, спонукає до творчого, нестандартного прочитання поставленої проблеми.

Доречно також ознайомити наукового керівника з чернетковим варіантом курсового дослідження. У такому разі робота пройде своєрідне наукове рецензування, що, без сумніву, покращить її якість в остаточному вигляді, відкриє подальші шляхи для Ваших міркувань і спостережень. До рекомендацій наукового керівника варто прислухатися, адже зазвичай теми студентських досліджень відображають наукові зацікавлення наставника, тож він має чималі напрацювання з означених тем.

Завершену курсову роботу здобувач зобов'язаний зареєструвати на кафедрі української літератури у визначені терміни. Як вказано у Положенні про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет», «студент, який без поважної причини не подав курсову роботу (проект) у зазначений термін або не захистив її, вважається таким, що має академічну заборгованість. При отриманні на захисті незадовільної оцінки, студент за рішенням комісії виконує курсову роботу (проект) за новою темою або доопрацьовує попередню тему в термін, визначений кафедрою»¹.

4.3. Процес виконання курсової роботи

Запорукою швидкого та якісного створення курсової роботи є упорядкування оптимальної послідовності дій. Після першої консультації з науковим керівником слід запам'ятати такий алгоритм роботи:

- з'ясувати об'єкт і предмет дослідження;
- вдумливо прочитати художній твір (художні твори) з позицій теми, яка має бути розкрита;
- знайти та вивчити відповідну наукову літературу і створити первинну бібліографію;
- з'ясувати стан дослідження заявленої проблеми в літературознавстві;

¹ Положення про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» (затверджене наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» № 61/01-04 від 24.12.2021 р. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ». – С. 16.

URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31357> (20.07.23).

- визначити актуальність курсової розвідки;
- окреслити практичне значення роботи;
- вказати на наукову новизну дослідження;
- обрати методи дослідження;
- написати «ВСТУП»;
- здійснити виклад основної частини роботи (текст роботи, відповідно до її структури);
- сформулювати «ВИСНОВКИ»;
- оформити «СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ»;
- подати первинний варіант роботи науковому керівнику;
- доопрацювати роботу з урахуванням рекомендацій керівника;
- здійснити чистове оформлення роботи;
- подати роботу до реєстрації;
- підготувати роботу до захисту;
- захистити роботу.

Пам'ятка здобувачеві. У процесі підготовки до написання роботи чи не найперше потрібно на кожен структурний блок дослідження виділити певну кількість сторінок. Тоді Ви одразу зорієнтуєтесь, наскільки лаконічним чи розлогим має бути виклад. Обсяг курсової роботи зазвичай становить 20-22 сторінки разом із титульною сторінкою. Тож «ЗМІСТ» – це 2 сторінки, а «ВСТУП» – 3 сторінки. Зазвичай на «ВСТУП» відводиться – 5 сторінок, на «ВИСНОВКИ» – 2 сторінки, на «СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ» – 2 сторінки. Отже, на основну частину роботи залишається приблизно 9-11 сторінок. Їх слід поділити рівномірно на зазначені розділи.

Опрацьовуючи наукову літературу, одразу її паспортизуйте: чи видання знайдене в бібліотеці, чи – з інтернет ресурсу. Це дасть змогу при написанні роботи уникнути необхідності повторного пошуку джерела й плутанини в цитуванні. Уважно виписуйте думки науковців, зберігаючи цитати дослівно (власну думку висловлюємо перед тим або після того, як завершили слова дослідника). Звертайте увагу на обсяг цитати – у тексті курсової роботи вона не має займати більше 3-4 рядків. Громіздкі виписки з наукових праць відомих дослідників не можуть замінити Ваших міркувань. Також не залишайте декілька слів «вирваних» із цитати, бо тоді не зрозумілою залишається оригінальна позиція автора. **На кожну думку науковця, розвідку котрого Ви використовуєте, має бути оформлене покликання.** Тому з джерельною базою треба працювати ретельно й уважно.

Вимоги наукової роботи ставлять Вас перед необхідністю проаналізувати ступінь дослідженості обраної теми і вказати на актуальність Вашої розвідки. Тому, осмислюючи літературознавчі джерела, доцільно концентрувати увагу на цих елементах. Вони й підкажуть непростежений повною мірою аспект, який може привести до штриху наукової новизни в роботі.

Приступаючи до кожного етапу роботи, слід пам'ятати, що будь-яке наукове дослідження завжди має певні правила і послідовність оформлення, сказати б, науковий письмовий етикет. Саме цьому

і покликана навчити університетська курсова робота.

Працюючи над розділами свого дослідження, варто скласти розгорнутий план до кожного розділу, це дисциплінує виклад і дасть змогу уникнути повторів чи «білих плям» в аналізі художнього твору. Кожен «РОЗДІЛ» завершується короткими висновками, які містять Ваші базові спостереження з цієї частини дослідження.

Найскладніше, зазвичай, даються загальні «ВИСНОВКИ» до роботи, бо тут у стислій формі потрібно вказати на результати власного дослідження. Тому так важливо ретельно виписати короткі підсумкові абзаци розділу, які стають підмурком завершальної частини роботи. Не забуваймо й про те, що у «ВИСНОВКАХ» пропонуються лише власні спостереження дослідника без покликань на набуток інших науковців, чи цитувань художнього твору.

«СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ» легко сформувавати, коли записи вживаних джерел велися охайно й докладно. «СПИСОК...» укладається в алфавітному порядку. У ньому вказуються лише ті джерела, які відображені в тілі курсової роботи, і які Ви «тримали в руках», тобто бачили й опрацювали. Достатній корпус літератури – від 12 джерел.

4.4. Мова та стиль курсової роботи

При написанні курсової роботи важливу роль відіграє спосіб, манера викладу матеріалу. Це залежить від мовленнєвого багатства автора й усвідомлення ним необхідності опанування принципів писемної наукової мови, а також дотримання їх у дослідницькій праці.

Найхарактернішою ознакою наукового стилю вважається формально-логічний спосіб викладу матеріалу¹, у якому важливим є:

- відповідність нормам літературної мови;
- безособовість;
- монологічний характер викладу;
- точність вислову;
- стислість,
- послідовність;
- доступність та ясність (зрозумілість думки) викладу.

У науковій праці слід уникати:

- двозначності висловлювання чи підтексту;
- образності та емоційності висловлювань;
- тавтології, як словесної, так і в цитуванні тих самих слів дослідника, що не мотивовані коментарем автора;
- тавтологій на рівні художнього тексту, коли та сама цитата без вагомої мотивації повторюється упродовж усього дослідження;
- невиправданого вживання іношомовних слів та ускладнених стилістичних конструкцій.

¹ Папіш В.А. Курсова робота з української мови: виконання, оформлення, захист: метод. посіб. для студентів філол. факультету (спеціальність «Українська мова і література». Ужгород, 2012. – С. 15.

Пам'ятка здобувачеві. У процесі прочитання літературознавчих джерел важливо звертати увагу на манеру викладу науковцем своєї думки. Це найперший і найліпший спосіб увійти в науковий стиль письма і опановувати його. При написанні курсової роботи використовуються функціонально-синтаксичні засоби зв'язку, що вказують на **послідовність думки** (насамперед, одразу, по-перше, по-друге...), **заперечення** (однак, а втім, проте, жодним чином...), **причинно-наслідкову співвіднесеність** (таким чином, внаслідок цього, завдяки цьому, окрім того, зважаючи на), **достовірність** (справді, зрозуміло, дійсно...), **ймовірність** (треба гадати, можливо, припустімо...), **результат, висновок** (отже, підсумовуючи, тож, таким чином...)¹.

У науковій праці часто використовується абзац, щоб виокремити наступну думку. А теоретичний матеріал підкріплюється цитатами з художнього твору (які не мають бути громіздкими, а слугують ілюстрацією чи підтвердженням/запереченням теоретичного матеріалу).

Автору наукового дослідження личить виважено й послідовно осмислювати проблему з різних аспектів, не вдаючись до зайвих емоційних зворотів. Робота повинна містити підсумки, узагальнення зроблених спостережень.

Зрештою, наукове дослідження – це добре структурований, систематизований відповідно до обраної методології матеріал, який містить узагальнення, що постали на основі аналітичних і синтезуючих дій науковця.

¹ Целуйко М. Методичні рекомендації щодо виконання і захисту курсових робіт: Комплекс навч.-метод. матеріалів з курсу для студентів спеціальності «Політологія». Харків, 2012. 32 с.

5. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

5.1. Елементи курсової роботи:

- титульна сторінка;
- зміст;
- вступ;
- основна частина;
- висновки;
- список використаної літератури;
- додатки (за наявності).

Титульна сторінка – важливий елемент в оформленні наукової роботи. Вона знайомить із темою курсової, виконавцем, рівнем його освіти та спеціальністю, науковим керівником, вказує на структурний підрозділ ДВНЗ «Ужгородський національний університет», де дослідження виконане. Після захисту курсової на **титульну сторінку** вписується підсумковий бал та імена членів комісії, котрі були присутні на захисті. Тож це своєрідний паспорт курсового дослідження.

Пам'ятка здобувачеві. *Титульна сторінка повинна бути виконана за відповідним зразком із точним дотриманням кеглю та шрифту зазначеного тексту.*

5.1.1. Зразок оформлення титульної сторінки та «ЗМІСТУ» курсової роботи

Зразок оформлення титульної сторінки

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ЛУКАЧКО ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

**ЗАСОБИ ПСИХОЛОГІЗМУ В ОПОВІДАННІ
ФЕДОРА ПОТУШНЯКА
«ЗЛОДІЙ»**

Курсова робота
Спеціальність 035.01 «Філологія»
Освітня програма «Українська мова та література»
Спеціалізація «Українська мова та література»

3 курс

Керівник – доц. Ігнатович О.С.

Національна шкала _____
(оцінка)

Кількість балів _____

Члени комісії _____, _____
(підпис) (прізвище)

Члени комісії _____, _____
(підпис) (прізвище)

Члени комісії _____, _____
(підпис) (прізвище)

Ужгород – 2023

У «ЗМІСТІ» – прописується структура роботи («ВСТУП», назви розділів, «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ», «ДОДАТКИ») із зазначенням сторінки, якою починається новий структурний елемент курсової, що дає можливість орієнтуватися у матеріалі дослідження.

Пам'ятка здобувачеві. У «ЗМІСТІ» структурні одиниці записують теж за певним зразком: «ВСТУП», «РОЗДІЛ 1», «РОЗДІЛ 2», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ», «ДОДАТКИ». Окрім естетичної функції таке оформлення полегшує сприйняття й візуально упорядковує текст. Якщо є необхідність, то розділ можна поділити на підрозділи і записувати нумерацію так: 1.1, або 1.2, або 2.1 і т.д., де перше число показує на номер «РОЗДІЛУ», а другий – на номер підрозділу.

Зразок оформлення «ЗМІСТУ»

ЗМІСТ

ВСТУП ю.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМАТИКА ОПОВІДАННЯ «РОЗБИТА ВАЗА» ЮРІЯ КЕРЕКЕША	8
РОЗДІЛ 2. ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ОПОВІДАННЯ «РОЗБИТА ВАЗА» ЮРІЯ КЕРЕКЕША	13
2.1. Жанрова своєрідність оповідання	13
2.2. Сильова специфіка оповідання Ю. Керекеша	16
ВИСНОВКИ	19
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	21
ДОДАТКИ	23
Додаток 1	23
Додаток 2	24
Додаток 3	25

5.2. Рекомендації до написання «ВСТУПУ»

«ВСТУП» (5 сторінок) – початковий етап дослідження, у якому необхідно розкрити стан і значущість порушеної в курсовій роботі проблеми, обґрунтувати необхідність проведення дослідження, критично проаналізувати існуючі погляди на проблему, шляхи її розв’язання та вмотивувати *актуальність* (доцільність) наукової праці; зазначити *мету* (сутність проблеми) й *завдання* (послідовність наукових кроків, що ведуть до розкриття сутності дослідження) роботи, *об’єкт та предмет* дослідження (що співвіднесені між собою як загальне і часткове); *практичне значення роботи, наукову новизну*, вказати *методи*, на яких базуватиметься науковий аналіз.

Важливим змістовим компонентом «ВСТУПУ» є огляд літератури, що передбачає лаконічну характеристику розвитку наукової думки із зазначеної проблеми.

Пам’ятка здобувачеві. Виклад «ВСТУПУ» (5 сторінок) відбувається за певними правилами і в певній інформаційній послідовності. Можна запропонувати, скажімо, таку схему:

- * представлення письменника, якому присвячена курсова робота;

- * окреслення історичної епохи, на яку припала творчість митця;

- * особливості літературного життя того періоду: (провідні літератори, їхні філософські шукання, стилеві уподобання письменників, розвиток жанрів);

- * місце творчості досліджуваного письменника в контексті тогочасного літературного життя;

* місце досліджуваного твору в контексті всієї творчості письменника;

* **огляд літературознавчих джерел** (2-2,5 сторінки) – передбачає аналіз праць науковців, виявлення суголосності чи контрадикції в їхніх міркуваннях, висловлення власної позиції. Для стрункості побудови огляду літератури використовують такі словосполучення та вирази:

- *учений вважає...*
- *дослідник простежує...*
- *літературознавець наголошує...*
- *на думку вченого...*
- *погоджуємося (не можемо погодитися) з судженням...*
- *як слушно вказує автор...*
- *підтримуючи думку науковця... тощо.*

Огляд літературознавчих джерел приводить до розуміння, наскільки глибоко осмислена/не осмислена науковцями зазначена тема курсової роботи. Тож наприкінці викладу слід зробити висновок про ступінь дослідженості проблеми загалом, а відтак сформулювати

* **актуальність** курсової розвідки. Обґрунтовуючи актуальність теми, варто послуговуватися такими словами й виразами:

– *потреба нового осмислення (проблеми, художнього твору);*

– *необхідність перегляду (теми, проблемних питань, художнього твору);*

– *актуальність дослідження зумовлена відсутністю (досліджень...);*

– *необхідність поглибленого вивчення (теми/ проблеми);*

– важливість відтворення цілісної картини (явища) тощо.

* визначення **мети роботи** (сутність дослідження). Формулюючи мету курсової роботи, доцільно вживати такі слова:

– висвітлити...

– дослідити...

– простежити...

* окреслення **завдань роботи** (передбачають перелік послідовних дій). Тут можна використати такі слова:

– визначити..,

– систематизувати..,

– розкрити..,

– проаналізувати..,

– узагальнити..,

– охарактеризувати... тощо.

* з'ясування **об'єкта і предмета дослідження** (об'єкт дослідження – окреслює загальний процес чи явище, у контексті якого пролягає дослідження, а предмет – частина від загального, конкретний складник, що корелюється з темою курсової). У роботі цей елемент виписуємо так:

Об'єкт дослідження – ...

Предмет дослідження – ...

* **практичне значення дослідження** – пояснює, де і як можуть бути використані результати курсової роботи (наприклад: у підготовці до практичних занять із певної теми, як матеріал до глибшого опанування розділу літератури зазначеного періоду, у подальшій професійній діяльності тощо);

* **наукова новизна курсової роботи** – передбачає новий штрих в осмисленні теми, який помічено і заявлено Вами у ході дослідження;

* висвітлення **теоретико-методологічної бази дослідження** передбачає:

1) перелік прізвищ дослідників, теоретичні напрацювання котрих лягли в основу курсової;

2) зазначення методів дослідження (способи дослідження, що допомагають здійснити наукову роботу). Методи дослідження є як загально-наукові (аналіз, синтез, індуктивно-дедуктивний, дедуктивно-індуктивний, ретроспективний в часі...), так і специфічно літературознавчі. У дослідницьких роботах застосовують різні літературознавчі наукові методи аналізу:

- *соціологічний;*
- *біографічний;*
- *порівняльний;*
- *естетичний;*
- *психологічний;*
- *гендерний;*
- *формальний та ін.*

5.2.1. Приклад «ВСТУПУ»

(пропонується ВСТУП із курсової роботи студентки А. Петечел на тему: «Образи “нових” людей у драматургії Августина Волошина»)

ВСТУП

Ім'я Августина Волошина (1874-1945) – серед відомих осіб ХХ століття. Його сприймаємо не тільки як громадського діяча, політика, Президента Карпатської України, а й як відданого народові духівника, педагога, науковця, редактора, літератора. Активна пра його діяльності припала на першу половину минулого віку, коли на його батьківщині, Підкарпатській Русі, почали формуватися значні зміни в політичній, соціальній, культурній, освітній сферах. Сучасні ритми часу потребували змін у свідомості народу. Як священнослужитель і педагог Августин Волошин підійшов до освоєння нових перелогів, запроваджуючи у життя свої ідеали національного пробудження, духівницької справи, педагогіки, що брали свої початки з життєвого подвигу Олександра Духновича¹.

Протягом 50-80-х років ХХ ст. не було правдивого висвітлення життя і діяльності Августина Волошина, більшість фактів перекручувалися й замовчувалися, але починаючи з 1990 року, з'являються об'єктивні оцінки постаті Августина Волошина. Значна кількість праць вітчизняних дослідників присвячена висвітленню педагогічної і національно-культурницької діяльності Волошина. Авторами праць були Ю. Ба-

¹ Вегеш М., Кляп М., Тарасюк В., Токар М. Августин Волошин. Життя і помисли президента Карпатської України. Ужгород: Карпати, 2005. 464 с.

лега, М. Вегеш, В. Гомоннай, Г. Дем'ян, М. Кляп, О. Мишанич, І. Сенько, П. Чучка, В. Німчук та інші¹.

Августин Волошин народився 17 березня 1874 р. у Міжгірському районі на Закарпатті в сім'ї священника. Навчався на теологічному факультеті богословської семінарії в Ужгороді та у вищій педагогічній школі в Будапешті. З 1900 р. був професором Ужгородської учительської семінарії, протягом 1917–1938 рр. очолював її. Виконував активну педагогічну роботу з підготовки та виховання професійних учительських кадрів, був автором підручників.

Із постаттю Августина Волошина пов'язані здобутки в культурній сфері на Закарпатті в першій половині ХХ століття. За спогадами Вікентія Шандора, у період після приєднання Закарпаття до Чехословаччини край не дістав обіцяної автономії, тому боротьба за утвердження своєї ідентичності, за визнання себе частиною українського народу виступає на передній план у діяльності будителів краю. У той період поряд із постаттю Августина Волошина з'являються такі письменники, як В. Ґренджа-Донський, О. Маркуш, Лука Дем'ян, Юрій Станинець, Іван Ірлявський та інші².

Літературознавці приступили до осмислення творчості письменника ще в 30-х роках ХХ століття. Насамперед згадаємо спостереження В. Бірчака, який здійснив огляд художньої спадщини А. Волошина в праці «Літературні стремління Підкарпатської Русі». Науковець зазначає, що у драмах Августина Во-

¹ Вегеш М. Августин Волошин і Карпатська Україна. Львів – Хуст: ЗУКЦ, 2004. С. 76.

² Шандор В. Спомини. Т. І: Карпатська Україна (1938-1939). Ужгород: Ґражда – Нью-Йорк: Карпатський Союз. С. 30.

лошина «живо» в «українському селянському дусі» з «релігійно-моралізуючою тенденцією» виведено картини з сільського життя.

Дослідник творчості Августина Волошина Олекса Мишанич у передмові до збірки вибраних творів письменника констатує: «...На всій друкованій продукції Закарпаття перших чотирьох десятиліть ХХ століття лежить печать творчості Волошина. Про певні літературні вподобання свідчать упорядковані ним читанки для руської молоді. Вони виходили двома виданнями, у другому Волошин опублікував кілька своїх віршів»¹.

Августин Волошин у літературній діяльності звернувся до жанру драматургії, бо, як помітив О. Мишанич, це пояснюється значною активністю аматорського театру на Закарпатті в 20-30-х роках ХХ століття. А. Волошин писав для аматорського театру, щоб впровадити свої педагогічні, просвітницькі ідеї серед широких мас. Так у 1931 році в Ужгороді вийшла друком «Маруся Верховинка», а в 1936-му з'явилася друга п'єса «Без Бога ні до порога». О. Мишанич зауважив, що на підставі цих двох п'єс можна говорити про Августина Волошина як письменника, автора п'єс-мораліте².

Театр, на думку А. Волошина, «має бути храмом, котрий проповідує правду, чистоту звичаїв, благородні ідеали культурного життя, має бути школою, в якій можна багато доброму навчитися и котра вказує на наші хиби и на способи, як маємо їх усунути, має бути громадянською інституцією, котра благо-

¹ Мишанич О., Чучка П. Життя і творчість Августина Волошина: [передмова]. Августин Волошин. Вибрані твори. Ужгород: Закарпаття, 2002. С. 17-25.

² Там само. С. 26.

родно має впливати на маси, проводити думки духовного цивілізованого життя, котра раз сміхом, другий раз слізьми примушує людей думати, роздумувати над їхніми вчинками, котра слабшого підкріплює, а заблудившого направляє на праву дорогу»¹.

Переживання за долю свого народу бачимо в драматургії А. Волошина. Подібним у двох педагогів, О. Духновича й А. Волошина, є й ідеал людини, представника «нового» покоління інтелігенції. Волошин здійснив літературознавчий огляд творчості Духновича, у якому високо оцінив його діяльність на Закарпатті: «Можемо сказати, що Духнович має головну заслугу в тім, що світло ... народного сознання на Підкарпаттю не згасло зовсім...»². Тому цілком доцільно називати А. Волошина продовжувачем педагогічної, культурницької й просвітницької діяльності О. Духновича.

Безпосередній аналіз літературних творів автора здійснили літературознавці Олександра Ігнатович у статті «П'єса Августина Волошина «Без Бога ні до порога»: християнські цінності у вимірах часу»³ та Наталія Ребрик у статті «Драма Августина Волошина «Маруся Верховинка»: літературна першооснова і сце-

¹ Промова директора Августина Волошина при одкритю Руського Театру товариства Просвіти в Ужгороді дня 15 януаря 1921 року.// Д-р Бирчак В. Руська читанка для IV кляси гімназійної і горожанских школ. Взори поезії і прози. Прага, 1926. С. 235-237.

² Волошин А. Пам'яті Олександра Духновича. Вибрані твори. Ужгород: Закарпаття, 2002. С. 226-288.

³ Ігнатович О. П'єса Августина Волошина «Без Бога ні до порога»: християнські цінності у вимірах часу. *Ігнатович О. Синхромія: нариси, літературознавчі статті*. Ужгород, 2019. С. 144.

нічна інтерпретація»¹. Ігнатович О. підкреслила, що в творі йдеться про важливість змін, можливих через появу нового покоління інтелігенції, а Ребрик Н. відзначила, що образи драми є героями свого часу, представниками сільської інтелігенції. Широким полем для розкриття концепції «нових» людей у драматургії А. Волошина є педагогічні праці, статті, промови, у яких чітко простежуються погляди автора на сучасну йому дійсність та роль молодого покоління.

Початок ХХ століття ознаменувався великими змінами, за якими йшли нові сподівання, мрії, відчуття наближення нового життя, відродження. Усі ці події визначили основні тенденції та напрямки розвитку української літератури та суспільно-політичного мислення. П'єси А. Волошина відображали захоплення письменником реалій і прийняття ним бурхливих змін як зорі нової щасливої доби, початку нового життя і народження нового суспільства. Головним завданням Августина Волошина як педагога, організатора й активного діяча товариства «Просвіти» було стимулювати розвиток закарпатського села 20-30-х років ХХ століття, а виконати це завдання повинна інтелігенція, перше молоде покоління освічених селян, які повертаються в рідні місцевості для розвитку освіти, самосвідомості, патріотизму серед селян. Саме такими активними, цілеспрямованими, самовідданими власній справі і є герої п'єс «Без Бога ні до порога» та «Маруся Верховинка».

¹ Ребрик Н. Драма Августина Волошина «Маруся Верховинка»: літературна першооснова і сценічна інтерпретація. *Прикарпат. вісн. НТШ. Сер. Слово*. 2009. № 2. С. 238-239.

Актуальність дослідження полягає в необхідності глибокого вивчення драматургічного доробку А. Волошина.

Об'єкт дослідження – п'єси А. Волошина «Маруся Верховинка» та «Без Бога ні до порога».

Предмет дослідження – образи «нових» людей у п'єсах А. Волошина «Маруся Верховинка» та «Без Бога ні до порога».

Мета роботи – простежити особливості зображення образів «нових» людей у п'єсах «Маруся Верховинка» та «Без Бога ні до порога».

Завдання роботи – простежити образи «нових» людей у п'єсі Августина Волошина «Без Бога ні до порога»: (через пошуки ними гармонії між знанням і вірою) та дослідити художнє осмислення постатей крайової інтелігенції у п'єсі «Маруся Верховинка» А. Волошина.

Теоретико-методологічна база: дослідження базується на засадах біографічного, історико-культурного, соціологічного, естетичного літературознавчих методів. У науковій роботі спираємося на праці Олекси Мишанича, Наталії Ребрик, Олександрри Ігнатович, Надії Ференц.

Практичне значення дипломної роботи – результати дослідження можуть бути використані на уроках у загальноосвітніх навчальних закладах.

Робота складається зі вступної частини, двох розділів, висновків та списку використаних літературних джерел.

5.3. Рекомендації до написання основної частини

Основна частина роботи – складається з двох (рідше трьох) «РОЗДІЛІВ» і становить наукове дослідження, у якому здобувач вирішує завдання, що на них вказано у «ВСТУПІ». А саме, ґрунтуючись на окреслених в огляді літературознавчих джерел працях і теоретико-методологічних засадах, у вивченні об'єкта та предмета дослідження, дослідник реалізовує мету, завдання роботи, пропонуючи наукову новизну розвідки, доводячи її актуальність, практичне значення і доцільність. Основна частина курсової роботи виявляє та вдосконалює знання, вміння, навички здобувача в аналізі художніх творів чи/і літературознавчого матеріалу.

Пам'ятка здобувачеві. *Написання основної частини роботи передбачає звертання до літературознавчих праць і художніх текстів, відповідно, їх цитування й осмислення. Тут виявляються повною мірою Ваші самостійні судження про предмет дослідження. Однак вони викликають інтерес і мають смисл лише тоді, коли формуються і коректуються як результат набутих нових знань. Тобто процес опанування навчальної сфери пізнання проходить через:*

- знання матеріалу;
- його розуміння;
- застосування;
- аналіз;
- синтез;
- оцінку явища.

Консультації наукового керівника допоможуть Вам в освоєнні цього шляху.

5.4. Рекомендації до написання «ВИСНОВКІВ»

«**ВИСНОВКИ**» – містять короткі узагальнення проведеного дослідження, тобто стисло розкривають його сутність і таким чином демонструють ступінь досягнення мети та розв’язання поставленої в роботі наукової проблеми.

Пам’ятка здобувачеві. *Укладаючи висновкову частину роботи, слід брати до уваги правило, що в ній не цитуються праці дослідників чи художній твір, лише пропонуються Вами власні спостереження з теми. Ще раз нагадаємо: «ВИСНОВКИ» формулюються легше, якщо Ви не забули завершити кожний «РОЗДІЛ» основної частини роботи коротким узагальненням. Ці спостереження ляжуть в основу «ВИСНОВКІВ», які водночас виступають лаконічною відповіддю на питання, поставленні у «ВСТУПІ»: чи вдалося реалізувати мету, завдання, розкрити наукову новизну, осмислити предмет дослідження тощо.*

«ВСТУП» і «ВИСНОВКИ» постають обрамленням наукового дослідження.

5.4.1. Приклад «ВИСНОВКІВ»

(пропонуються ВИСНОВКИ із курсової роботи студентки А. Петечел на тему: «Образи «нових» людей у драматургії Августина Волошина»)

ВИСНОВКИ

Августин Волошин посідає важливе місце серед славетних людей нашої держави. Президент Карпатської України провів все своє життя у постійних змаганнях за здобуття політичних прав і державного самовизначення закарпатців. Внесок Августина Волошина як професійного педагога, теоретика й знавця педагогічної думки, а отже – як організатора культурно-освітнього руху в Закарпатті упродовж перших чотирьох десятиріч ХХ ст. важко переоцінити. Діяльність Августина Волошина потрібно розглядати в єдності культурної, освітньої, громадської, релігійної площин. Таким чином, літературна творчість автора переплетена з іншими видами роботи, до яких він був причетним. У літературному доробку автора присутні твори, які демонструють реальну ситуацію в закарпатському селі у 20-30-х роках ХХ ст. – це п'єси «Маруся Верховинка», «Без Бога ні до порога». Здійснивши дослідження, ми дійшли таких висновків:

Образ «нових» людей у своїх п'єсах А. Волошин розкрив через зображення молодого покоління інтелігенції, яке з'являється в закарпатському селі на початку ХХ ст. Автор наділяє героїв особливими рисами характеру, які й вирізняють їх з-поміж інших селян: розум, національно свідомо позиція, енергійність, ба-

жання до змін та удосконалення села, рішучість, високі моральні якості й чесноти. Цими якостями наділені Олена, Петро, Іван Світлун, Анна в п'єсі «Без Бога ні до порога» та Маруся Тисовська, Іван Петрівський, Михайло Русин із п'єси «Маруся Верховинка».

Попри такі загальні риси, які характерні для «нових» людей, загалом в обох п'єсах кожен герой наділений й особистісною характерною ознакою, що слугує увиразненню образу. Для Олени такою рисою є дидактизм і заклик до збереження віри й побожності серед молоді; специфікою характеру її брата Петра – нестримне бажання до знань й еволюція розуміння важливості культурної та громадської роботи в селі, Маруся Тисовська втілює в своєму образі риси, якими повинен володіти педагог, і національно свідому позицію. Ці герої діють на благо суспільства, у якому живуть, змінюються під впливом християнської віри, працюють не лише з відчуття обов'язку перед громадою, але й з почуття любові до ближнього, розуміють значення освіти й нових форм громадського співжиття в протидії корчмарству, лихварським позичкам, бідності й нещастю в сучасній їм дійсності.

Молоді люди, які виступають у п'єсах А. Волошина в образах Олени, Петра, Івана Світлуна, Марусі Тисовської, Івана Петрівського, уособлюють «нове» покоління, яке повертається на село після здобуття освіти й працює для того, щоб змінити тогочасні реалії закарпатського села через упровадження ідей просвіти, організацію кооперативів, спілок, гуртків, кредитних кас. Боротьба з пияцтвом і втілення нових форм громадсько-культурного життя – саме в таких позитив-

них змінах вбачалося письменнику, вслід за О. Духновичем, майбутнє закарпатського села. Головне завдання «нових» людей – змінити життя селян, підвищуючи їх культурно-освітній рівень та матеріально-господарське становище. Прогресивну молодь із п'єси «Маруся Верховинка» та «Без Бога ні до порога» можна вважати носіями ідей самого А. Волошина як педагога, культурного та політичного діяча.

Отже, «нові» люди у творах А. Волошина – це особистості діяльних змін, які, розвиваючи себе, перетворюють навколишній світ. Пізнання та власна справа стають для них основою життя, а любов до людей, усвідомлення того, що життя прекрасне, широта пошуків і сміливість вчинків – головними якостями. А. Волошин писав про молодих людей свого часу, але типи таких героїв – актуальні завжди, бо час не стоїть на місці, диктує нові вимоги до образу «нових» людей.

5.5. Оформлення «СПИСКУ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

«СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ» – це джерельна база наукової роботи, яка має бути оформлена відповідно до чинних вимог і включає в себе як паперові видання, так і видання інтернет-ресурсу. Джерела в «СПИСКУ...» нумеруються і записуються в алфавітному порядку (за прізвищем автора). Якщо є декілька джерел одного автора, то першим вказується джерело давнішого року видання.

5.5.1. Зразок оформлення

«СПИСКУ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

(пропонується декілька позицій зі СПИСКУ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ з курсової роботи студентки В. Головач на тему: «Проблематика оповідання «Розбита ваза» Юрія Керекеша»)

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балєга Ю.І. Слово про товариша. *Юрій Керекеш у спогадах і доброду слові* : Статті, спогади та інші матеріали про життєтворчість письменника / упоряд. В. Густі, О. Новікова, О. Ігнатович, О. Канюка, М. Ліба, Б. Лукандій. Ужгород: ТІМРАНИ, 2018. 216 с., іл. С. 121-128.

2. Білоус П.В. Вступ до літературознавства : навч. посіб. Київ: Академія, 2011. 336 с.

3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. / Наук. редактор: Олександр Галич. Київ : Либідь, 2005. 460 с.

4. Керекеш Ю. Розбита ваза. *Незвичайна любов* : повість та оповідання. Ужгород : Карпати, 1972. С. 157-166.

5. Лапко О.А. Основи теорії літератури : навч. Посіб. для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014.01 Середня освіта. Українська мова і література. Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2021. 114 с.

6. Літературознавча енциклопедія : У двох томах. Т. 2 / Авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ: ВЦ Академія, 2007. Т. 2. 624 с.

7. Марко В.П. Аналіз художнього твору : навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2013. 280 с.

8. Мишанич О. На бистрині часу: передмова. *Керекеш Ю. Блукання в порожнечі*: роман, оповідання. Ужгород: Карпати, 1981. С. 5-16.

6. ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Оцінка за виконання курсової роботи виставляється після усного захисту здобувачем свого дослідження.

Захист курсових робіт відбувається у встановлений кафедрою термін у присутності здобувачів та комісії. Комісія формується з кількох викладачів кафедри, до її складу входить також науковий керівник курсового дослідження.

До захисту здобувач готує виступ (7-10 хвилин), у якому окреслює тему, мету завдання дослідження, повідомляє план, за яким працював, ознайомлює присутніх зі змістом роботи. При цьому слід наголосити на власних спостереженнях у дослідженні. Виступ завершується стислими висновками.

Здобувач повинен виявити вміння чітко висловлювати думку, точно відповідати на поставлені запитання, при необхідності полемізувати (дотримуючись правил наукової етики) з досліджуваною ними проблеми.

Усний захист виявляє загальний розвиток та культурний рівень здобувача, що простежується в грамотності мовлення, чіткості дикції, багатстві словникового запасу, вмінні поводитися у відповідній ситуації.

Науковий керівник оголошує рецензію на курсову роботу, у якій вказує на ставлення здобувача до роботи, досягнення ним поставлених завдань, ступінь виконання роботи та її осмислення, самостійність і цінність отриманих результатів, звертає увагу на оформлення науково-дослідницької роботи та вчасність її подання на кафедру.

7. ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Результат захисту курсової роботи оцінюється за чотири-бальною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») відповідно до шкали оцінювання знань здобувача.

Таблиця 7.1.

Шкала оцінювання знань здобувача
(національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамену, курсової роботи, практики	Для заліку
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного перескладання	Не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Таблиця 7.2.

Рекомендований розподіл балів для оцінювання виконання та захисту здобувачем курсової роботи

№	Критерії оцінювання	Можлива к-сть балів	Отримана к-сть балів	Примітки
1.	Актуальність дослідження	0-5		
2.	Структурованість роботи відповідно до теми дослідження	0-5		
3.	Рівень обізнаності з теоретичними працями з певної наукової проблеми	0-5		
4.	Володіння навичками огляду джерел	0-10		
5.	Осмислення художнього твору	0-12		
6.	Реалізація мети та завдань дослідження	0-10		
7.	Самостійність дослідження	0-7		
8.	Відповідність висновків обраній темі	0-7		
9.	Відповідність роботи вимогам наукового стилю	0-5		

10.	Дотримання вимог щодо оформлення роботи	0-5		
11.	Оформлення списку джерел відповідно до чинних стандартів	0-5		
12.	Якість презентації курсової роботи	0-5		
13.	Вичерпність відповідей під час захисту курсової роботи	0-5		
14.	Ступінь виконання завдань керівника	0-9		
15.	Дотримання терміну виконання роботи	0-5		
РАЗОМ		0-100		

Таким чином, відповідно до наведеної шкали оцінювання та зазначеного розподілу балів для оцінювання виконання та захисту курсової роботи, виставляються відповідні бали:

90-100 А – «відмінно» (рівень компетентності високий (творчий)) ставиться за умов, якщо здобувач:

- 1) виявив здібність самостійно здобувати знання і виявляти їх в практичному дослідженні;
- 2) оволодів теоретичною базою дослідження, здійснив повний аналіз проблеми й дійшов до самостійних висновків;

- 3) досяг мети роботи, використавши заявлений методологічний інструментарій;
- 4) володіє письмовим науковим стилем;
- 5) дотримав усіх вимог в оформленні роботи;
- 6) усним виступом засвідчив повноту дослідження;
- 7) аргументовано відповів на запитання чи кваліфіковано вів дискусію при захисті курсової роботи, пропонував самостійні судження.

82-89 В – «дуже добре» (рівень компетентності достатній (конструктивно-варіативний)) ставиться за умов, якщо здобувач виконав усі зазначені вимоги, хоч припустився незначних недоглядів у виконанні роботи.

74-81 С – «добре» (рівень компетентності достатній (конструктивно-варіативний)) ставиться за умов, якщо здобувач уміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; у цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок. У роботі допущені певні недоліки в оформленні, у стилі наукового письма.

64-73 D – «задовільно» (рівень компетентності середній репродуктивний) ставиться за умов, якщо здобувач відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; із допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.

60-63 E – «задовільно» (рівень компетентності середній репродуктивний) ставиться за умов, якщо здобувач володіє матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні.

35-59 FX – «незадовільно» (рівень компетентності низький рецептивно-продуктивний) ставиться за умов, якщо здобувач володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу (курсів роботи, написані на 35-59 FX, можуть бути не допущені науковим керівником до захисту).

0-34 F – «незадовільно» (рівень компетентності низький рецептивно-продуктивний) ставиться за умов, якщо здобувач володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів. (Курсові роботи, написані на 0-34 F, не допускаються науковим керівником до захисту).

8. НАПИСАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ СТАТТІ

Наукова стаття – це письмовий виклад наукових спостережень та висновків, проведених дослідником у теоретичному і/чи практичному ключі. Над науковою статтею здобувач працює в межах самостійної роботи для здійснення індивідуальних завдань. Наукова стаття виконується здобувачем самостійно з одержанням необхідних консультацій із боку наукового керівника. Наукова стаття, як правило, постає на основі виконаного курсового дослідження і готується до публікації у відповідному виданні.

Пам'ятка здобувачеві. *Для науковця стаття становить підсумок певних досліджень, які мають на цьому етапі наукову новизну і можуть слугувати підґрунтям для інших розвідок (на підтвердження чи заперечення ключового судження) в окресленому напрямі. Студентська наукова стаття, хоч має вузьку сферу охоплення матеріалу, теж повинна мати новизну. Адже саме новизна є базовою у науковій публікації, тобто становить осердя повідомлення.*

Наукові статті оформляються за певним стандартом, розробленим ВАК України. Цей стандарт передбачає такі обов'язкові структурні елементи статті:

- «1. Вступ (включає пункти: постановка проблеми, огляд актуальних досліджень з проблеми, зв'язок теми статті з важливими науковими*

- та практичними проблемами, формулювання цілей статті);
2. Основна частина (що являє собою весь цілісний, або структурований по пунктах текст);
 3. Висновки (перспективи подальших досліджень);
 4. Список джерел літератури (бібліографія);
 5. Короткий опис статті (анотації, ключові слова, реферат статті та ін.)»¹.

Також важливо пам'ятати, на цьому й наголошено у Вимогах додатково, що викладені думки чи спостереження повинні бути оригінальними, тобто відображати результати роботи зазначеного автора, тобто Ваші.

До означених структурних елементів Редколегія може додатково звернути увагу на необхідність вказати на **методи дослідження, актуальність, наукову новизну статті** тощо. А також орієнтувати Вас на подання назви, анотації та ключових слів до статті іноземною мовою (із зазначенням обсягу анотації та кількості ключових слів).

Обсяг студентської наукової роботи визначається окремо, але зазвичай становить 5-7 сторінок тексту у форматі А-4 з міжрядковим інтервалом – 1,5, усі поля – по 2 см, абзац – відступ на 1,25 см.; шрифт: Times New Roman, розмір – 14, у редакторі Word (чи його аналогах).

¹ Вимоги до оформлення статті ВАК. URL: <https://dgs.org.ua/uk/naukova-stattya-vak-vimogi-osoblivosti-publikacziya/> (22.07.23).

Структура публікації, як правило, така:

- ім'я та прізвище здобувача (текст рівняємо за правим краєм);
- під ним вказується курс, спеціальність, факультет, навчальний заклад, де навчається здобувач (текст рівняємо за правим краєм);
- під цими даними зазначається ім'я та прізвище наукового керівника, його науковий ступінь і звання та його місце роботи (текст рівняємо за правим краєм);
- назва статті – по центру сторінки.
- **Анотація** має бути відповідного до конкретних вимог обсягу (текст рівняємо за лівим краєм).
- **Ключові слова** (3-5 слів, які передають літературознавчу сутність статті) (текст рівняємо за лівим краєм);
- структурні компоненти наукової статті можна виділяти **жирним**;
- покликання на джерело робиться в тексті статті за зразком: [Іваненко 2005, с. 32] (тобто: прізвище автора, рік видання та номер сторінки, де розміщена цитата).
- **Література** – правильно оформлений список використаних джерел (текст рівняємо за лівим краєм).

8.1. Приклад студентської наукової статті

Ольга Федорко,
студентка 4 курсу,
спеціалізація 014.01 Середня освіта.
Українська мова та література,
філологічного факультету,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

науковий керівник – **Олександра Ігнатович,**
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ НОВЕЛИ «ЗАБЛУКАЛИЙ У СНАХ ПЕЧАЛЬНИЙ ПОЇЗД» ДМИТРА КЕШЕЛІ

Анотація. У статті простежено художню своєрідність новели відомого українського письменника сучасності Дмитра Кешелі «Заблукалий у снах печальний поїзд». Специфіка твору полягає у вибудованому письменником незвичайному сюжеті, який розкриває проблему вічного кохання. Дмитро Кешеля поетизує це почуття настільки, що магія кохання «виводить» сам твір у площину магічного реалізму і породжує відповідний хронотоп, переплетення реального й фантастичного, проникнення автора в біблійну сферу, зокрема через осмислення її важливої складової – чуда. Новелі властивий потужний лірич-

ний струмись та психологізм. В оригінальній формі Дмитро Кешеля підносить на п'єдестал споконвічні цінності: любов, віру, надію.

Ключові слова: новела, художній світ, магічний реалізм, чудо.

Дмитро Кешеля (нар. 1951 р.) – талановитий український прозаїк, драматург, заслужений журналіст України, автор близько трьох десятків книг, останні з яких («Родаки», «Дай сили заплакати», «Помилуй і прости», «Терен зацвів») побачили світ у Києві.

Огляд актуальних досліджень з проблеми. Доробок письменника перебуває в полі зору критиків та літературознавців М. Жулинського, В. Попа, Д. Федаски, Р. Кудлика, Г. Штоня, Ю. Тамаша та ін. Дослідники відзначають своєрідність стилю Д. Кешелі, проводячи паралелі між його творчістю та манерою письма Г. Маркеса, К. Кастанеди, М. Льоси й інших представників *магічного реалізму* [Поп 2005, с. 32]. Проте сучасна новелістика Д. Кешелі малодосліджена, тож тема статті **актуальна**.

Постановка проблеми. Новела «Заблукалий у снах печальний поїзд» Дмитра Кешелі входить до етапної книги письменника «І в Смерті були твої очі» (2004) і належить до творів, позначених чи не найтретнішою «ознакою Кешелевого стилю – поетичністю і ліризмом.., що утримує прозу літератора на такому естетичному рівні, коли повсякчас пам'ятаємо – в людині живе божественне» [Ігнатович 2010, с. 344]. **Мета статті** – простежити художню своєрідність новели Дмитра Кешелі «Заблукалий у снах печальний поїзд».

Основна частина. Твір «Заблукалий у снах печальний поїзд» за жанром – новела. На це вказують: сюжет, який висвітлює незвичайну подію, невелика кількість персонажів, на внутрішньому світі яких письменник зосереджує увагу, лаконізм, неочікуваний фінал, наявність моментів психологічної несподіванки тощо [ЛЕ 2007, с. 5]. Оповідь ведеться від третьої особи, а тлом для зображуваних подій стає мальовнича закарпатська природа.

Важливим елементом композиції аналізованої новели є спогад. Саме спогади, які подекуди набувають сповідальності, допомагають читачеві сформувати цілісну картину, збагнути внутрішні зв'язки описаних явищ і мотивацію вчинків персонажів.

В основі сюжету – незвичайна історія головної героїні – Марії. Її коханий – Андрій Попович – безслідно зник багато років тому: *«Коли Марія була ще юною і мала ось-ось заручитися з Андрієм, його взяли на війну. Андрій надіслав кілька листів з Італії. А потім прийшло повідомлення: наречений пропав безвісти»* [Кешеля 2004, с. 118]. Світ Марії було зруйновано, та згодом ця жінка сама стає цілим світом для іншого: вірною дружиною, опорою в буденному житті Василя Путника.

Новела розбудовується в руслі магічного реалізму, коли «поєднуються елементи реального й фантастичного, побутового та міфічного, дійсного, натуралістичного та уявного таємничого, варварського й цивілізаційного, чуттєвого і раціонального» [ЛЕ 2007, с. 5].

Дослідники вважають, що магічний реалізм є «першим кроком на шляху до переходу від модер-

ністської програми опису реальності до програми постмодерністської» [Ячменьова 2006]. Як вказує М. Ячменьова, це спостеріг кубинський письменник Алехо Карпентієр, пов'язавши магічний реалізм із сюрреалізмом, а Джон Барт, уважаючи роман Габріеля Маркеса «Сто років самотності» високим прикладом постмодернізму, визначав його (магічного реалізму) складові, як «синтез прямоти і удавання, реалізму і магії, міфу» [Ячменьова 2006].

Ознаки магічного реалізму в новелі Д. Кешелі прочитуються вже з перших рядків. Письменник змальовує своєрідне сновидіння-супровід усього життя головної героїні, у якому заблукав поїзд: *«Він був довгий-предовгий, ніби спогад з дитинства з багатьма дерев'яними вагонами... І тяг ці вагони-зойки старенький, схожий на сліпого жебрака, паровозик. І що дивно – ані на поїздику, ані у жалібних вагонах Марія не побачила жодної живої душі. Це був поїзд мертвих»* [Кешеля 2004, с. 117]. Поїзд – постає символом давнього, незабутого, воістину великого почуття, яке долає часові та просторові межі, пронизуючи близько півстоліття все єство Марії, і сказати б, виводить її підсвідоме та несвідоме у дійсність. Зрештою, цей «поїзд-привид» привозить до Марії її коханого. Парубок прибув таким молодим, як тоді, коли вирушив на війну, і таким, як залишався в пам'яті жінки. Отже, Дмитро Кешеля поєднує в новелі реальне й фантастичне.

Система хронотопу новели органічно вписується у стилістику магічного реалізму. Межі між вимірами «реальності» та «ірреальності» нівелюються, утворюється своєрідний «поза-часо-просторовий коридор», в якому відбуваються події. Опис зустрічі Марії з Сол-

датом (Андрієм Поповичем) викликає у читача сумнів у сприйнятті події як ілюзії, галюцинації або як дива. Проте письменник знаходить спосіб переконати у правдивості зображуваного, для чого вводить ще одного персонажа – представника «реального світу». Емоційно напружену розмову-сповідь Марії та Андрія перериває Пішта Драчка – *«сільський суддя, прокурор й адвокат в одній особі»* [Кешеля 2004, с. 120], котрий впізнає Солдата і спочатку навіть не замислюється, *«як це міг хлоп через півстоліття повернутися живим і зовсім неушкодженим?»* [Кешеля 2004, с. 121]. А далі, поміркувавши, вирішує: *«Тут якась імперіалістичеська провокація або шпіонаж»* [Кешеля 2004, с. 121] і поспішає повідомити про новину органи безпеки. Несподівана поява цього героя створює певний контраст до психологічного настрою, що виник під час діалогу Марії й Андрія. А також демонструє важливу ознаку магічного реалізму: неймовірні речі відбуваються буденно, а трагічне переплітається з комічним.

О. Ігнатович зазначає: «Магічний реалізм оприявлюється у творчості Д. Кешелі в контексті проникнення у біблійну сферу, зокрема через осмислення її важливої складової – чуда» [Ігнатович 2010, с. 342]. Саме словом *чудо* можна описати те, що відбулося з Василем – чоловіком Марії. Йому вдається перетнути межу життєвого 25-річчя, що не міг ніхто з чоловіків його роду (за визначенням лікарів, через білокрів'я). Несподіване щастя, яке приходить до Василя, – шлюб із Марією – пробуджує водночас осягнення трагізму власного буття. Почуття героя: страх, відчай, бажання жити виливаються у палку, щиру молитву його й

надію на Всевишнього. Тоді боротьба за життя переноситься у вимір сновидінь, де з'являється Ріка Білої крові. Василь відчуває, що, перепливши її, подолає хворобу.

У сновидіннях Василь повсякчас бачив на проти-лежному березі *«самотню постать Солдата, який мовчки спостерігав і час від часу манив до себе, ніби вказуючи Василю, куди легше і безпечніше пливати»* [Кешеля 2004, с. 126]. Солдат мовби допоміг чоловікові подолати Ріку. Так колишній наречений з невідомого нам світу оберігає Марію, сприяючи одужанню її чоловіка, аби той міг піклуватися про його кохану.

Згодом, помираючи від кулі, Василь кличе Марію, з якою прожив довге життя: *«Не покидай мене, спаси мене, Маріє»*. Василеве благання долинає до вух жінки вже тоді, коли вона, помолоділою, ось-ось має вирушити у невідому дорогу разом з коханим Андрієм. Проте Марія, наче залишаючись вірною своєму християнському обов'язку, встигає, перед останнім подихом чоловіка, підійти до нього і побачити Василеві усміхнені уста, які промовляють: *«Ти знову спасла мене... Пам'ятаєш, я казав: і до смерті ми підемо разом, як до вінчання»* [Кешеля 2004, с. 129]. Такий вибір завершується для героїні трагічно – вона теж гине від кулі, а Андрій відбуває на поїзді сам.

У творі, дотично до проблеми кохання, осмислюються проблеми життя, смерті, плінності часу, що формують філософську проблематику новели. Особливо щемними постають слова Солдата: *«Я, Маріє, не мертвий... Доки нас люблять і пам'ятають на Цьому Світі – ми не вмираємо...і не зникаємо»* [Кешеля

2004, с. 124]. Отож, поряд з поняттями «життя», «смерть» постає й – «вічність», що співвідноситься із концептами пам'ять, любов. Саме утвердження сили любові виступає ідейним центром новели.

У новелі також простежується тема війни як загальнолюдського зла. На прикладі трагічної історії кохання Марії та Андрія переконаємося, що війна – найбезглуздіше в світі явище, яке калічить людські долі.

Новела насичена метафорами, епітетами, порівняннями, синонімами, риторичними фігурами. Їй властивий потужний ліричний струмінь, заснований на психологізмі. Одним із засобів психологізму у творі є пейзаж. Описи явищ навколишнього світу ви-яскравлюють почуття героїв: *«Від його зболених слів раптом загриміло і пішов рясний дощ. Сильна злива пролилась на Марію, змиваючи страх і подив»* [Кешеля 2004, с. 119]. Виразним засобом психологізму є також художня деталь. Так, одним із Андрієвих дарунків Марії була розкішна хустка, густо оздоблена розписами заморських птахів. Коли жінка розгорнула хустку, то: *«Птиці розлетілися і залишився лиш шмат білого полотна. Воно, те полотно, почало збільшуватися, заснувавши собою увесь двір, хату, дерева і усі небеса. І Марія тепер зрозуміла: це зовсім не полотно, а її безмірно велика і печальна любов»* [Кешеля 2004, с. 120].

Висновки. Таким чином, художня своєрідність новели «Заблукалий у снах печальний поїзд» полягає у вибудованому письменником незвичайному сюжеті, який розкриває проблему вічного кохання. Дмитро Кешеля поетизує це почуття настільки, що магія

кохання мовби виводить твір у площину магічного реалізму і породжує відповідний хронотоп, переплетення реального й фантастичного, проникнення автора в біблійну сферу, зокрема через осмислення її важливої складової – чуда. Новелі властивий потужний ліричний струмінь та психологізм. В оригінальній формі Дмитро Кешеля підносить на п'єдестал споконвічні цінності: любов, віру, надію.

Література

1. Ігнатович О. Дмитро Михайлович Кешеля: 60-річчя від дня народження прозаїка, драматурга, журналіста (нар. 1951). *Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік*. Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2010. С. 340-344.

2. Кешеля Д. ... І в Смерті були твої очі: Осінні сповіді. Ужгород: Госпрозрахунковий редак.-видав. відділ управління у справах преси та інформації, 2004. 180 с.

3. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т.2 / Авт.-укл. Ю.І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.

4. Поп В. Реальний і віртуальний світ Дмитра Кешелі: Нарис з життя і творчості. Ужгород: Мистецька лінія, 2005. 152 с.

5. Ячменьова М. Магічний реалізм як дискурс постмодернізму. Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка, 2006. URL: eprints.zu.edu.ua/1151/1/Обуамmdp.pdf (22.07.23).

9. НАПИСАННЯ НАУКОВИХ ТЕЗ

Наукові тези (з грецької – положення, твердження) – це письмовий виклад наукових здобутків (положень, тверджень) у максимально лаконічній формі (обсяг 1,5-2 сторінки без списку використаних джерел). Написання наукових тез відбувається в межах самостійної роботи здобувача як індивідуальне завдання, що виконується під керівництвом наукового керівника і, як правило, ґрунтується на результатах курсового наукового дослідження здобувача. Наукові тези готуються здобувачем для публікації у відповідному виданні.

Пам'ятка здобувачеві. *При написанні тез Ви будете дотримуватися структурних вимог, які висувуються до наукової статті, а саме: здійснюєте постановку проблеми, зазначаєте праці із вказаної теми та ступінь її освоєння в сучасній науці; формулюєте мету, актуальність, наукову новизну та окреслюєте методи дослідження; пропонуєте виклад основної частини (власне положень, тверджень); завершуєте тези висновками та складаєте бібліографію (бажано 4-6 джерел).*

Оформлення тез здійснюється за зразком наукової статті, за винятком анотації та ключових слів, які не долучають до наукових тез.

9.1. Приклад студентських наукових тез

Іванна Фандалюк

студентка 3 курсу, спеціалізація 014.01 Середня освіта.
Українська мова та література,
філологічного факультету,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

науковий керівник – **Олександра Ігнатович**,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української літератури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ІСТОРИЧНІ БАЛАДИ ЯНОША АРАНЯ У ПЕРЕКЛАДАХ ЮРІЯ ШКРОБИНЦЯ

Юрій Шкробинець (1928-2001) – поет, відомий перекладач з угорської, лауреат премії ім. Максима Рильського та міжнародної премії ім. Габора Бетлена. Його перекладацькій творчості присвячені статті Л. Балли, Ш. Каріга, О. Рудловчак, С. Ковтюка, М. Москаленко та ін. [Шкробинець 2008, с. 54-62]. Малодослідженими залишаються балади угорського митця Я. Араня в перекладах Ю. Шкробинця. Тож розвідка актуальна й містить наукову новизну. Мета дослідження – простежити особливості перекладу балад Я. Араня Юрієм Шкробинцем, зокрема звертаємо увагу на переосмислення перекладачем з угорської мови епітетів, порівнянь, метафор, фразеологізмів. Загалом Юрій Шкробинець переклав 17 балад Яноша Араня.

До балад історичної тематики належить – **«Дружина Розгоні»**, що є першим твором Я. Араня, позначеним впливом шотландських балад. Юрій Шкробинець, услід за автором, уважно добирає словосполучення, які яскраво змальовують образ ніжної жінки, готової вийти на бій заради свого чоловіка й задля збереження цілісності держави. У цьому випадку увага приділяється епітету, що мовби відтіняє тендітність ества жінки на фоні бруталності війни: *«ніжні плечі»*, *«пишні груди»*, *«рученька ласкава»*, *«червоні чоботята»*, *«білі плечі» тощо*.

Твір **«Уельські барди»** пронизаний метафорами, які сприяють його емоційній налаштованості, а також вияскравлюють характер героїв, зокрема злість та гординю короля Едварда, почуття обуреності кобзарів:

Угорський текст та підрядник [Arany 1998, ol. 51]	Переклад українською мовою [Арань, 1969, с. 61]
«Lehellet megszegik» (Подих ламається).	«На груди камінь ліг».
«Fülembe zúgja átkait» (В вухах дзвенить докір).	«Ще в пам'яті шумить докір».
«Kunyhói mind halgatva» (Хатки всі мовчать).	«...стоять хатки, мовчять хатки»

Метафори у перекладі відіграють важливу роль, а їх не досить чітка відповідність призводить до того, що зміст фрази змінюється, а її естетичний та прагматичний ефекти знижуються [Линтвар 2012, с. 145]. В історичних баладах **«Ласло V»**, **«Балінт Терек»**, **«Янко Сібінянин»**, **«Освячення мосту»** теж

спостерігаємо метафоричне мислення Яноша Араня, майстерно передане Юрієм Шкробинцем.

Варто також зазначити, що Юрій Шкробинець дуже часто вдається до використання фразеологізмів, які найчастіше викликають труднощі при перекладі. Цей матеріал часто вимагає не передачі в цілковитій відповідності до змісту, а цитованого виразу, що в ній існує і близький за змістом [Линтвар 2012, с. 146]. Декілька з них подані в таблиці:

Угорський текст та підрядник [Arany 1998]	Переклад українською мовою [Арань, 1969]
«Sürü setét az éj» (Густа, темна ніч) [«Laszlo V»].	«Ну й ніч, хоч в око стрель» [«Ласло V»].
«Valami hidegség ugy borzogat engem» (Якийсь холод так мене пронизує [«Az egry leány»].	«Лячно, аж мурахи бігають по спині» [«Дівчина з Егера»].
«Nincs vetélgő hegyke dic-snek» (Немає кінця цій славі) [«Szibinyani jank»].	«Рід свій славить, гав не ловить» [«Янко Сабінянин»].

Юрій Шкробинець використав відповідні фразеологічні звороти українською мовою, адже фразеологізми найчастіше несуть в собі національно-культурні аспекти, і найголовніше завдання в цьому випадку – зберегти національний колорит і відтворити його.

Таким чином, Юрію Шкробинцю вдалося передати зміст і настроєність балад Я. Араня, зберігаючи художню мову оригіналу, а також збагачуючи переклад українськими прислів'ями, фразеологізмами, що передають значення угорських зворотів.

Література:

1. Арань Я. Балади. Поема «Толді» / пер. з угорської. Вступна стаття Ю. Шкробинця / Київ : Дніпро, 1969. – с. 145.
2. Линтвар О. До проблеми художнього перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна, 2012. Вип. 30. С. 144-147.
3. Юрій Шкробинець – поет, перекладач : до 80-річчя від дня народження: бібліограф. покажч. Ужгород, 2008. – 100 с.
4. Arany János. Válogatott balladái. Magyar Könyvtár, iskolai kiadások sorozata. Budapest, 1995. – 80 ol.

10. НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ

Реферат належить до категорії індивідуальних завдань, «які сприяють поглибленню й розширенню теоретичних знань здобувачів освіти з окремих тем дисципліни, розвивають навички самостійної роботи з навчальною та науковою літературою. Ця форма індивідуальних завдань рекомендується для теоретичних курсів і дисциплін гуманітарного та соціально-економічного циклів»¹.

Пам'ятка здобувачеві. *Реферат – це один із етапів науково-дослідницької роботи. Найчастіше форма реферату використовується для систематизації та узагальнення суми знань, присвячених конкретному питанню. Це може бути огляд літератури рознавчих джерел із певної проблеми (елемент курсової роботи), осмислення матеріалу про життєтворчість письменника, простеження еволюції су-дження за тривалий час тощо.*

*При написанні реферату слід дотримуватися певних рекомендацій щодо структури роботи: **вступна частина** (пояснення мети написання реферату і окреслення проблеми), **основна частина** (власне, саме різностороннє прочитання проблеми відомими науковцями), **систематизація та узагальнення** положень, **висновки** (самостійне су-*

¹ Положення про організацію навчального процесу у державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет». Протокол № 9, від 22.12.2020 року.

URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31357> (20.07.23).

дження здобувача щодо результативності його пошуків та висновку із отриманих відомостей), **список використаних джерел**. Обсяг реферату зазвичай 5-6 сторінок (якщо конкретним завданням не передбачено іншого), у форматі А-4 з міжрядковим інтервалом – 1,5, усі поля – по 2 см, абзац – відступ на 1,25 см.; шрифт: Times New Roman, розмір – 14, у редакторі Word (чи його аналогах).

У рефераті, як і в інших наукових роботах, Ви повинні обов'язково вказувати на джерело цитат чи чужої думки. Власне, реферат і має на меті навчити здобувача опрацьовувати і осмислювати прочитані джерела. А науковий керівник спрямовує його до академічного способу висловлювання.

Реферат слід належно оформити. Структура реферату:

- титульна сторінка, на якій вказано навчальний заклад, кафедру, де виконується завдання, зазначено тему реферату, дані про здобувача та наукового керівника, рік виконання реферату;
- зміст реферату;
- текст реферату;
- список використаної літератури.

10.1. Приклад реферату

(подаємо з підсторінковим покликанням)

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

РЕФЕРАТ

на тему:

**ДРАМА «ВОЛОДИМИР»
ФЕОФАНА ПРОКОПОВИЧА
У ДЗЕРКАЛІ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ**

Студентки 4 курсу
спеціальність 014.01 Середня освіта.
«Українська мова та література»

Кильо Юлії

Керівник – **Ігнатович О.С.**,
канд. філол. наук, доцент кафедри
української літератури ДВНЗ «УжНУ»

Ужгород – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ВІХИ ТА ГЕОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ТВОРЧОСТІ ФЕОФАНА ПРОКОПОВИЧА	3
ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВЦЯМИ ДРАМИ Ф. ПРОКОПОВИЧА «ВОЛОДИМИР»	4
ВИСНОВКИ	8
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	8

ВСТУП

Серед найвидатніших історичних постатей епохи бароко особливе місце займає Феофан Прокопович (1681-1736 рр.) – талановитий письменник, культурний діяч, просвітитель, автор багатьох публіцистичних, літературних, філософських, природознавчих, теологічних творів. Професор та ректор Києво-Могилянської академії, єпископ псковський та архієпископ новгородський, поет, неперевершений оратор, він був і чудовим викладачем філософії, риторики, логіки, етики, теології¹. Феофан Прокопович – автор «Букваря», за яким навчалися не тільки його земляки-українці.

¹ Замлинський В., Войцехівська І. [та ін.]. Історія України в особах IX - XVIII ст. Київ: Україна, 1993. С. 354.

ВІХИ ТА ГЕОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ТВОРЧОСТІ ФЕОФАНА ПРОКОПОВИЧА

Не дивно, що його постать викликала зацікавлення серед учених. До набутку цього діяча зверталися науковці України, Західної Європи: Джеймс Крейкрафт, Франко Вентурі, Едуард Вінтер, Ришард Лужни, Роберт Штупперих, І. Іваньо, І. Табачников, Любков та Оксана Мацько, О. Компан та інші¹.

У другій половині ХХ ст. зацікавленість творчою спадщиною Феофана Прокоповича особливо помітна як з боку науковців, що систематизують та публікують його твори, так і з боку тих, хто аналізує творчість письменника у різноманітних контекстах: Е. Вінтера, Н. Гудзія, Н. Кочеткової та Т. Автуховича. В їхніх роботах розглядалися особливості змісту творів Феофана Прокоповича, які були складовою частиною академічних видань. Разом з тим, інтерес до творчого доробку мислителя посилюється з боку істориків філософії, які під керівництвом В. Нічик займалися розглядом спадщини професорів Києво-Могилянської академії².

Водночас, наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. істотно зростає кількість культурологічних, історичних, психолого-педагогічних праць українських вчених: В. Шевчука, М. Сулими, Г. Антонюк, Ю. Сватка та ін.³.

¹ Дроздова О.В. Етичні погляди Феофана Прокоповича першого періоду творчості (1706–1709). *Філософські обрії*. Полтава, 2004. № 12. С. 191.

² Нікітіна З.І. «Концепція знання Теофана Прокоповича в європейському історико-філософському контексті»: дис. канд. філософ. наук: 09.00.05. Київ, 2019. С. 2.

³ Там само. С. 3.

ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВЦЯМИ ДРАМИ Ф. ПРОКОПОВИЧА «ВОЛОДИМИР»

Доктор богослов'я Іларіон Чистович ще у ХІХ ст., як зазначає Д. Мірошниченко, звернув увагу на своєрідність новаторських рішень письменника¹.

Сергій Єфремов у праці «Історія українського письменства» не лише вказує на значимість п'єси «Володимир» у розвитку української літератури і драматургії, а й висвітлює думки інших дослідників щодо вартості твору: «Все в тій трагікомедії, писав проф. Архангельський, було як для свого часу новиною»².

В іншому разі науковець зазначає: «Взагалі щодо композиції «Владимира», то наша стара література драматична не знає нічого, що б порівнялося з твором Прокоповича, і не диво, що найновіший дослідник [Я. Гординський – Л.В.], розглянувши «Владимира» з усіх боків, доходить до висновку, що ця перша у нас і назвою трагікомедія «творить епоху в розвитку української драми»³.

Трагікомедія, що ґрунтується на вітчизняній, а не на біблійній історії, – одне із основних нововведень Феофана Прокоповича як драматурга, відзначає В. Шевчук⁴. Бо ж в основу драми «Володимир» покладено вагому історичну подію, пов'язану із фактом запровадження християнства у Київській державі за

¹ Цит за: Лебович В. Літературна ономастика в трагедії Феофана Прокоповича «Володимир». *Hungaro-Ruthenica*. Szeged, 2012. № 6. С. 106.

² Там само.

³ Там само. С. 107.

⁴ Шевчук В. Його живив бентежний дух (Слово про Феофана Прокоповича). *Дорога в тисячу років: Роздуми, статті, есе*. Київ: Рад. письменник, 1990. С. 175-177.

часів князювання Володимира Великого (X ст.), зауважує у розвідці М. Наєнко¹.

Для епохи бароко у цьому творі зазедве не все в новинку: і зміст, і форма. Та головним є те, що у трагікомедії виписаний підтекст: сучасність автора передається в алегоричній формі. Зрештою, тут розкрита одна із суттєвих проблем тодішнього життя – сутички між духовною і світською владами за просвіченість².

Ф. Прокоповичем реалістично передані внутрішня боротьба князя-реформатора, його сумніви, коли «утроба горіти / Мняшесь, і страх нікий пронзе»³ – прагнення побороти себе на шляху здобуття християнських цінностей.

Літературознавець Л.А. Софронова зазначає: «У трагедокомедії «Володимир» історичний час позначено як сакральне, як момент перелому і перетворення хаосу, тобто язичництва, в космос, тобто християнство»⁴.

За християнським світоглядом Прокоповича, над Володимиром тяжіє гріховне минуле (у першій дії драми з'являється тінь Ярополка, крадькома вбитого з наказу Володимира, для якого він був перепонною у намірах мати владу над Києвом), але попереду перед князем простелився шлях очищення і свободи від гріха братовбивства⁵.

¹ Наєнко М.К. Драматургія українського бароко: погляд з відстані. *Opera Slavica*. Київ, 2006. № 16. С. 3.

² Шевчук В. Його живив бентежний дух (Слово про Феофана Прокоповича). *Дорога в тисячу років: Роздуми, статті, есе*. Київ: Рад. письменник, 1990. С. 175-177.

³ Там само.

⁴ Софронова Л.А. Старовинний український театр. Львів: Піраміда, 2004. С. 246.

⁵ Там само.

Введений у твір психологічний мотив, з метою яскравішого зображення душевних терзань Володимира, теж раніше не використовувався¹. Письменник, натомість стандартних алегорій, відтворює внутрішній монолог князя, що підкреслює новаторство його рішень². Реформаторська діяльність Володимира для нього самого виявляється черговою перешкодою: *«Но на мні се ново/ Явиться – от праотець нікто же не бяше / християнин...³ Ум, обикновеніє, обичай зломити / обичаем противним»⁴.*

Князь відчуває свій міцний зв'язок з предками, з давніми традиціями, і це для нього серйозний аргумент в суперечці з самим собою. Реформа сприймається оточенням як зрада свого роду.

Вибір Володимира – цивілізований, добре усвідомлений у межах суб'єктивного і державного значення. Володимир має сильне бажання відпустити своє марне язичницьке минуле. Обравши християнство, що по смерті провіщає спасіння і Царство Небесне, він водночас надає перевагу високим намірам (*«се яві іду Христа ісповісти. / Се іду, творю волю божества твоего»*). У монологі Володимира простежується певна

¹ Горбач Н.В. «Володимир» Ф. Прокоповича як перша українська історична драма. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Філологічні науки*. Запоріжжя: ЗДУ, 2007. № 1. С. 45.

² Там само. С. 45.

³ Феофан Прокопович. Владимир. URL: http://litopys.org.ua/old18/old18_26.htm.

⁴ Там само.

еволюція його міркувань: від невпевненості до твердого переконання у правильності власного рішення¹.

Як відзначав Шинкарук В.Ф., драма Ф. Прокоповича «Володимир» написана за вимогами, поданими ним у лекційному курсі поезики². Письменник чітко слідував за всіма правилами шкільної драми, а особливу увагу звертав на символізацію зображаного, використання алегоричних образів, введення хорového співу. Наприклад, алегорично у драмі поданий момент протистояння в душі князя під час прийняття доленосного рішення. Алегоризм твору також підкреслюють образи бісів-спокусників, яким надані людські риси³.

У трагедіях Феофан Прокопович звертається до античних традицій: поза акцією драми допускається хор – танець у супроводі співу⁴ (у фіналі трагікомедії «Володимир» звучить спів хору «Андрій-апостол із ангелами», що покликаний вимолити у Господа святе благословення та уславити всі добрі діла Івана Мазепи)⁵.

Автор доклав усіх зусиль, аби декларована в поезиці теорія «трьох едностей» (часу, місця, дії) була

¹ Цит за: Білоус П.В. Трагікомедія «Володимир» Ф. Прокоповича і «Гамлет» В. Шекспіра. *Ренесансні студії*. Житомир, 2012. № 18-19. С. 156.

² Шинкарук В.Ф. *Аз-Буки*. Житомир : Полісся, 2015. С. 53.

³ Білоус П.В. *Історія української літератури XI – XVIII ст.*: Навч. посібник. Київ: Академія, 2009. С. 289.

⁴ Шевчук В. Його живив бентежний дух (Слово про Феофана Прокоповича). *Дорога в тисячу років: Роздуми, статті, есе*. Київ: Рад. письменник, 1990. С. 175-177.

⁵ Білик Г.М. Трагікомедія долі Теофана Прокоповича. *Рідний край*. Полтава, 2009. № 1(20). С. 78.

збережена. Саме тому сюжет у драмі розгортається протягом кількох днів, за яких у просторових межах древнього княжого Києва, у княжому палаці та на нинішній Володимирській горі, і здійснюється перехід князя Володимира та підвладної йому землі від язичництва до християнства¹. Також письменник погоджується з поділом драми на п'ять дій: пролог (протазія) – виклад основного змісту драми; друга дія (епітазіс) – розвиток дії; третя дія (катастазіс) – поява перепон та раптового безладдя; четверта дія – кульмінація; п'ята дія – розв'язка².

Новим у драмі було і те, що тут уже немає дійових осіб з античної міфології, а число алегоричних персонажів зведено до мінімуму³. Письменник виводить на сцену тінь князя Ярополка. Ярослав Гординський помічає, що тут виявляється схожість із «трагедією «Agamemnon», де на початку появляється Thyestis Umbra, котра промовляє монолог словами, які часом дослівно повторює дух Ярополка у «Володимирі». Та не менш правдивим є й твердження Володимира Резанова, згідно з яким образ тіні Ярополка на початку «Володимира» – це відгомін єзуїтського

¹ Шкільна драма: містерії, міраклі, мораліте. URL: <https://sites.google.com/site/abpiphorisichenko/kursi-lekcij/istoria-ukraienskoie-litera-turi-hvii-xviii-st/10-skilna-drama-misteriie-mirakli-moralite>.

² Шевчук В. Його живив бентежний дух (Слово про Феофана Прокоповича). *Дорога в тисячу років: Роздуми, статті, есе*. Київ: Рад. письменник, 1990. С. 175-177.

³ Горбач Н.В. «Володимир» Ф. Прокоповича як перша українська історична драма. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Філологічні науки*. Запоріжжя: ЗДУ, 2007. № 1. С. 46.

театру, і ніби на таких виставах у Римі Прокопович, ймовірно, був присутній¹.

Деякі дослідники стверджують, що твір написаний автором «на вимогу», вказуючи на брак особливого натхнення: викладаючи поезику, педагог зобов'язаний був написати і поставити зі студентами під час канікул драму (так, мовляв, робили М. Довгалевський, О. Кониський та ін.)².

Галина Білик зауважує, що «трагедокомедія «Володимир» – це маніфест життя і діяльності Прокоповича: перебуваючи на порозі свого 30-ліття, маючи чіткі переконання, вольовий, освічений, повний сил і амбіцій, він задумав здійснити цілу інтелектуальну революцію в українському суспільстві і таким чином сприяти становленню новітнього Києва-Риму – міцної української держави. Грецький філософ, виведений у творі, – це, безумовно, сам Теофан, який прагне просвітити володаря, а водночас «світлом знання» очистити всі прошарки суспільства від примітивізму та обмеженості, які заважають людям бачити більше, прагнути вище, прогресувати. Пізнавши світ і життя інших народів, він жадав піднесення вітчизни; істинний патріот, ладен був цьому покласти життя»³. Ймовірним є і той факт, що темою, життєвістю, драматизмом, включенням у драму реальних осіб та її ідейним спрямуванням, яке відображає сучасні авторів інтереси, Теофан Прокопович завдячував

¹ Цит за: Ушкалов Л. Святі Борис і Гліб на сцені театру часів Мазепи. 2015 р. URL: <https://kharkiv-nsru.org.ua/archives/3875>.

² Білик Г.М. Трагікомедія долі Теофана Прокоповича. *Рідний край*. Полтава, 2009. № 1 (20). С. 77.

³ Там само. С. 77-78.

ознайомленню з творчістю французьких псевдокласиків в оригіналі або в польському перекладі Станіслава та Андрія¹.

ВИСНОВКИ

Можемо зробити висновок, що трагедокомедія «Володимир» Феофана Прокоповича значно виділяється з-поміж інших творів свого часу новаторським спрямуванням, актуальною тематикою та прогресивними ідеями, а тому відіграє вагомую роль у вивченні українського літературного процесу XVIII ст. А міркування над долею державника-реформатора залишають п'єсу актуальною понині і цікавою для сучасних досліджень літературознавців.

Список використаної літератури

1. Білик Г.М. Трагікомедія долі Теофана Прокоповича. *Рідний край*. Полтава, 2009. № 1(20). С. 75-82.
2. Білоус П.В. Історія української літератури XI-XVIII ст : Навч. посібник. Київ : Академія, 2009. 424 с.
3. Білоус П.В. Трагікомедія «Володимир» Ф. Прокоповича і «Гамлет» В. Шекспіра. *Ренесансні студії*. Житомир, 2012. № 18-19. С. 151-156.
4. Возняк М.С. Історія української літератури: У 2-х кн. Львів: Світ, 1994. Кн. 2. 207 с.
5. Горбач Н.В. «Володимир» Ф. Прокоповича як перша українська історична драма. *Вісник Запорізь-*

¹ Возняк М.С. Історія української літератури: У 2-х кн. Львів: Світ, 1994. Кн. 2. С. 207.

кого національного університету: Збірник наукових праць. Філологічні науки. Запоріжжя: ЗДУ, 2007. № 1. С. 44-48.

6. Дроздова О.В. Етичні погляди Феофана Прокоповича першого періоду творчості (1706-1709). *Філософські обрії*. Полтава, 2004. № 12. С. 259-272.

7. Замлинський В., Войцехівська І. [та ін.]. Історія України в особах IX-XVIII ст. Київ: Україна, 1993. 395 с.

8. Лебович В. Літературна ономастика в трагедії Феофана Прокоповича «Владимир». *Hungaro-Ruthenica*. Szeged, 2012. № 6. С. 105-117.

9. Маслюк В.П. Латиномовні поетики і риторики XVII – першої половини XVIII ст. та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні. Київ: Наукова думка, 1983. 236 с.

10. Наєнко М.К. Драматургія українського бароко: погляд з відстані. *Opera Slavica*. Київ, 2006. № 16. С. 1-11.

11. Нікітіна З.І. «Концепція знання Теофана Прокоповича в європейському історико-філософському контексті»: дис. канд. філософ. наук: 09.00.05. Київ, 2019. 201 с.

12. Софронова Л.А. Старовинний український театр. Львів: Піраміда, 2004. 336 с.

13. Сулима М.М. Українська драматургія XVII-XVIII ст. : літературна критика. Київ: Стилос, 2010. 368 с.

14. Шевчук В. Його живив бентежний дух (Слово про Феофана Прокоповича). *Дорога в тисячу років: Роздуми, статті, есе*. Київ: Рад. письменник, 1990. С. 175-177.

15. Шевчук В. Муза Роксоланська: Українська література XVI-XVIII ст.: У 2 книгах. Книга 2. Розвинене бароко. Пізнє бароко. Київ: Либідь, 2005. 729 с.

16. Шинкарук В.Ф. Аз-Буки. Житомир : Полісся, 2015. 278 с.

17. Ушкалов Леонід. Святі Борис і Гліб на сцені театру часів Мазепи. 2015 р.

URL: <https://kharkiv-nsru.org.ua/archives/3875>.

18. Феофан Прокопович – визначний діяч епохи бароко. (Видання після смерті архієпископа з фондів відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ). URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/794>.

19. Шкільна драма: містерії, міраклі, мораліте. URL: http://www.bishop.kharkov.ua/kursi-lekcij/istoria-ukraienskoie-literaturi-hvii-xviii-st/10-skilna-drama-misteriie-mirakli-moralite?tmpl=%2Fsystem%2Fapp%2Ftemplates%2Fprint%2F&showPrintDialog=1#_Toc278475070.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глосарій. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B9.pdf> (20.07.23).
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://fedmet.org/analytics/zakon-ukraini-pro-vishhu-osvitu/> (20.07.23).
3. Зарубіжна література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів, 5-9 класи, 2017-2018. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=4544> (20.07.23).
4. Інфо-центр. Академічна доброчесність. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/info-centre/26469> (20.07.23).
5. Міністерство освіти і науки України. Керівникам закладів вищої освіти. Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти. Лист від 24.10.2017 року. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/12223> (20.07.23).
6. Методичні рекомендації до виконання і захисту курсових робіт з української літератури: навч.-метод. посібник для студентів філологічного факультету, спеціальність «Українська мова і література» /уклад.: Барчан В.В., Ігнатів О.С. Ужгород, 2012. 32 с.
7. Нормативні вимоги до курсової роботи URL: <https://uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/24494> (20.07.23).
8. Папіш В.А. Курсова робота з української мови: виконання, оформлення, захист: метод. посіб. для студентів філол. факультету (спеціальність «Українська мова та література»). Ужгород, 2012. 42 с.
9. Положення про порядок та методику проведення семестрових (курскових) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті (затверджений ректором ДВНЗ

- «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/5952> (20.07.23).
10. Положення про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» (затверджене наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» № 61/ 01-04 від 24.12.2021 р. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ». С. 16. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31357> (20.07.23).
 11. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел згідно з ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40). Київ, 2016. С. 4. URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2017/06_21_posylannia/dstu_8302.pdf (20.07.23).
 12. Целуйко М. Методичні рекомендації щодо виконання і захисту курсових робіт: Комплекс навч.-метод. матеріалів з курсу для студентів спеціальності «Політологія». Харків, 2012. 32 с.
 13. Швед М. Самостійна робота студента : навчально-методичний посібник. Львів, 2013. 37 с.